

Regeringens proposition

1981/82:187

om vissa åtgärder mot prostitutionen;

beslutad den 25 mars 1982.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag för den åtgärd och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

KARIN SÖDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås åtgärder för att förebygga prostitution. Prostitution kan aldrig accepteras. Flera olika förhållanden påverkar dess omfattning. För att motverka prostitution krävs därför insatser på många områden. Ett samhälle som kan erbjuda människorna social och ekonomisk trygghet utgör en grundförutsättning för att prostitutionen skall kunna begränsas. En öppen och saklig undervisning och upplysning i sexual- och samlevnadsfrågor i skolan och senare under livet är också av väsentlig betydelse i detta sammanhang.

Ett omfattande arbete bedrivs av olika myndigheter och organisationer för att förebygga och därmed förhindra att prostitution uppstår.

I propositionen aviseras att resurser kommer att ställas till förfogande för en särskild försöksverksamhet med syfte att utveckla metoder som kan användas i det förebyggande arbetet. Medel kommer också att ställas till förfogande för att genomföra olika forskningsprojekt för att öka kunskaperna om bl.a. de prostituerades kunder och om unga flickor som löper risk att bli prostituerade. Frågor om utveckling av olika metoder för att motverka prostitutionen bör samtidigt tas upp.

I propositionen föreslås att det införs ett förbud i allmänna ordningsstadgan (1956:617) mot att anordna offentliga pornografiska föreställningar. Den som anordnar en pornografisk föreställning i strid mot förbudet straffas enligt förslaget med böter eller fängelse i högst sex månader och den som medverkar till gärningen döms till ansvar enligt brottsbalkens bestämmelser om medverkan.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Förslag till

Lag om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617)

Härigenom föreskrivs i fråga om allmänna ordningsstadgan (1956:617)

dels att 9, 12, 21 och 29 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i stadgan skall införas en ny paragraf, 10 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §¹

Med offentlig tillställning avses tävling och uppvisning i sport och idrott, danstillställning, *pornografisk föreställning*, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen, festtåg samt tillställning av annat slag, som anordnas för allmänheten och som icke avses i lagen om allmänna sammankomster.

Med offentlig tillställning avses tävling och uppvisning i sport och idrott, danstillställning, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen, festtåg samt tillställning av annat slag, som anordnas för allmänheten och som icke avses i lagen om allmänna sammankomster.

Såsom offentlig skall anses jämväl tillställning, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest tillställningen uppenbarligen utgör del av rörelse, som föreningen eller inbjudaren driver uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika tillställningar, eller vilken eljest, såsom med avseende å omfattningen av den krets som äger tillträde eller de villkor under vilka tillträde lämnas, är att jämställa med tillställning till vilken allmänheten har tillträde.

10 §²

Offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning får inte anordnas.

12 §³

Offentlig tillställning får inte anordnas på allmän plats utan tillstånd av polismyndigheten.

Sådant tillstånd fordras även i annat fall för offentlig danstillställning, *pornografisk föreställning*, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen och därmed jämförlig nöjestillställning samt tävling och uppvisning i motorsport och professionell brottning.

Sådant tillstånd fordras även i annat fall för offentlig danstillställning, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen och därmed jämförlig nöjestillställning samt tävling och uppvisning i motorsport och professionell brottning.

Om det kan ske utan fara för ordning och säkerhet, får polismyndigheten befria en sammanslutning eller annan anordnare från skyldigheten att söka tillstånd enligt andra stycket beträffande tillställningar av ett visst slag.

¹ Senaste lydelse 1976:1003.

² Förutvarande 10 § upphävd genom 1969:413.

³ Senaste lydelse 1979:970.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 §⁴

Barn under femton år må ej medverka vid offentlig cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen eller därmed jämförlig offentlig tillställning. Länsstyrelsen äger dock medgiva undantag, om deltagandet kan anses icke menligt inverka på barnets andliga eller fysiska hälsa.

Person under aderton år får ej medverka vid offentlig pornografisk föreställning. Vid sådan föreställning får ej förekomma förråande sexuella eller sadistiska beteenden.

Vid offentlig tillställning må ej förekomma hypnotiska eller därmed likartade experiment, med mindre socialstyrelsen funnit det kunna ske utan våda.

Om filmförevisning vid offentlig tillställning, tävling med fordon på väg, tävling eller uppvisning med luftfartyg samt om tillställning, för vilken bevillningsavgift för särskilda förmåner och rättigheter skall utgå, gälla särskilda föreskrifter utöver bestämmelserna i denna stadga.

29 §⁵

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes

1. den som anordnar offentlig tillställning utan att hava erhållit tillstånd, där sådant erfordras, eller som anordnar offentlig tillställning i strid mot förbud enligt 11 §;

2. den som fortsätter offentlig tillställning sedan beslut meddelats om dess upplösning eller i strid mot förbud enligt 20 § förnyar offentlig tillställning;

3. den som anordnar offentlig tillställning, varom anmälan skall ske, utan att anmälan blivit rätteligen gjord, eller som, då polismyndigheten medgivit befrielse från anmälningsskyldighet, icke ställer sig till efterrättelse för befrielsen stadgat villkor;

4. den som lämnar oriktig uppgift eller underlåter att meddela begärd uppgift angående förhållande, varom polismyndigheten äger infordra upplysning;

5. den som icke efterkommer av polismyndigheten för offentlig tillställning meddelade föreskrifter; samt

6. den som bryter mot bestämmelserna i 21 § första, andra eller tredje stycket.

Vid förseelse mot 21 § första eller andra stycket skall jämväl den som har vårdnaden om barnet straffas på sätt i första stycket denna paragraf

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms

1. den som anordnar offentlig tillställning i strid mot 10 § eller mot förbud som meddelats enligt 11 § eller anordnar offentlig tillställning utan att ha fått tillstånd, där sådant fordras enligt 12 §;

2. den som fortsätter offentlig tillställning sedan beslut meddelats om dess upplösning eller i strid mot förbud enligt 20 § förnyar offentlig tillställning;

3. den som anordnar offentlig tillställning, varom anmälan skall ske, utan att anmälan blivit rätteligen gjord, eller som, då polismyndigheten medgivit befrielse från anmälningsskyldighet, icke ställer sig till efterrättelse för befrielsen stadgat villkor;

4. den som lämnar oriktig uppgift eller underlåter att meddela begärd uppgift angående förhållande, varom polismyndigheten äger infordra upplysning;

5. den som icke efterkommer av polismyndigheten för offentlig tillställning meddelade föreskrifter; samt

6. den som bryter mot bestämmelserna i 21 § första eller andra stycket.

Vid förseelse mot 21 § första stycket skall jämväl den som har vårdnaden om barnet straffas på sätt i första stycket denna paragraf sägs,

⁴ Senaste lydelse 1976:1003. Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

⁵ Senaste lydelse 1973:561.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

sägs, därest han icke gjort vad på honom ankommit för att förhindra förseelsen.

därest han icke gjort vad på honom ankommit för att förhindra förseelsen.

Den som bryter mot bestämmelsen i 16 § andra stycket dömes, där ej gärningen är belagd med straff i annan författning, till böter, högst femhundra kronor.

Försummelse i fråga om anmälningsskyldighet eller med avseende å uppgiftsskyldighet beträffande tillställning som må hållas utan tillstånd skall dock ej föränleda ansvar, om försummelsen med hänsyn till omständigheterna kan anses ursäktlig och ej vållat någon olägenhet, samt ej heller om tillställningen icke kommit till stånd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-03-25

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Söder

Proposition om vissa åtgärder mot prostitutionen

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet i februari 1977 en särskild utredare¹ för att göra en kartläggning av prostitutionen m.m. Utredningen (S 1977:01), som antog namnet prostitutionsutredningen, avlämnade i oktober 1981 betänkandet (SOU 1981:71) Prostitutionen i Sverige - bakgrund och åtgärder. Inom utredningen hade tidigare av sakkunniga och sekreterare utarbetats en rapport (Ds S 1980:9) Prostitutionen i Sverige, del I och II.

Prostitutionsutredningen har i enlighet med sina direktiv gjort en kartläggning av problemen kring prostitutionen samt dess orsaker, omfattning och lokala utbredning. Den har även gjort en utvärdering av 1973 års lagstiftning om formerna för offentlig pornografisk föreställning och en kartläggning av verksamheten vid de s.k. sexklubbarna.

När det gäller åtgärder mot prostitutionen tar utredningen först upp frågan om vad som kan göras för att förhindra prostitution. Enligt utredningen bör man liksom när det gäller andra sociala missförhållanden satsa betydligt mer på förebyggande åtgärder. Betydelsen av en tryggare uppväxt för barnen understryks. Också skolans uppgifter att förmedla kunskap i samlevnadsfrågor betonas.

För att komma till rätta med den prostitution som redan existerar föreslår utredningen att sociala insatser med uppsökande verksamhet av den art som har förekommit i Stockholm och Malmö sätts in i städer med gatuprostitu-

¹ riksdagsledamoten Inger Lindquist

tion. Ett särskilt avsnitt ägnas åt information och upplysning för att motverka prostitutionen. Utredaren berör även frågan om tillämpning av skattelagstiftningen när det gäller prostituerade.

I fråga om lagstiftningsåtgärder mot prostitutionen anför utredaren sammanfattningsvis att redan gällande lag ger stora möjligheter att bekämpa prostitutionen och den brottslighet som förekommer i samband med den. En skärpning av vissa regler anses dock vara motiverad. Sålunda föreslås en ändring i brottsbalkens regler om straff för frihetskränkande otukt, 6 kap. 2 § brottsbalken. Ändringen skulle medföra straffansvar för den som köper sexuella tjänster av en narkotikapåverkad. Vidare föreslås en ny regel i brottsbalken om medverkansansvar för en hyresvärd som får veta att en lägenhet utnyttjas i koppleriverksamhet men som inte använder sig av möjligheten enligt hyreslagstiftningen att säga upp hyresavtalet. Slutligen föreslås att offentliga pornografiska föreställningar förbjuds genom en föreskrift i allmänna ordningsstadgan (1956:617).

En sammanfattning av utredningens betänkande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats, varvid även den tidigare avgivna rapporten har delgivits remissinstanserna. En sammanställning över remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

På grundval av det föreliggande betänkandet och remissbehandlingen kommer jag i det följande att redovisa min syn på behovet av fortsatt forskning och information om prostitutionen. Jag kommer därvid att anmäla att jag senare avser att föreslå regeringen att ställa medel till förfogande för informationsprojekt i syfte att utveckla metoder som kan användas i det prostitutionsförebyggande arbetet samt för olika forskningsprojekt för att öka kunskaperna om bl. a. de prostituerades kunder och om unga flickor som löper risk att bli prostituerade.

Jag föreslår vidare på grundval av prostitutionsutredningens förslag att ett förbud införs i allmänna ordningsstadgan mot offentliga pornografiska föreställningar. Lagrådets yttrande har inhämtats över detta lagförslag.

Samtidigt med prostitutionsutredningen tillkallades en utredning med uppgift att se över lagstiftningen om sedlighetsbrotten. Den utredningen antog namnet 1977 års sexualbrottskommitté (Ju 1977:03) och är parlamentariskt sammansatt. De båda utredningarna anknöts i direktiven till varandra. Prostitutionsutredningens kartlägningsarbete förutsattes sålunda bli ett underlag för sexualbrottskommittén i dess arbete med lagstiftningen om sedlighetsbrotten.

Prostitutionsutredningen har som jag redan har angivit pekat på två ändringar i brottsbalken som borde övervägas. Det gäller en utvidgning av brottet frihetskränkande otukt och ett införande av medverkansansvar för hyresvärdar när hyresgäster bedriver koppleriverksamhet. Som sexualbrottskommittén m. fl. remissinstanser har anfört under remissbehandlingen tillhör dessa lagstiftningsåtgärder dem som kommittén har att överväga.

Kommittén beräknas avsluta sitt arbete under innevarande år.

Mot den nu angivna bakgrunden har jag efter samråd med chefen för justitiedepartementet funnit att sexualbrottskommitténs överväganden inte bör föregripas med ett ställningstagande till de förslag till ändringar i brottsbalken som prostitutionsutredningen har framfört.

I förevarande proposition tar jag därför av lagstiftningsfrågor endast upp frågan om förbud i allmänna ordningsstadgan mot pornografiska föreställningar.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna utgångspunkter

Den allt livligare prostitutionsdebatten under senare år har förmedlat intrycket att prostitutionen ständigt ökar och att problemet blivit allt allvarligare och mera svårlost. Prostitutionsutredningen anser att så inte är fallet.

Enligt utredningen har prostitutionen i Sverige minskat under senare år. Från mitten av 1970-talet har sålunda enligt utredningens undersökningar gatuprostitutionen minskat med 40 procent, prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer med 60 procent och sexklubsprostitutionen med hela 80 procent. Även hotell- och restaurangprostitutionen och den s.k. call-girlverksamheten har enligt utredningens bedömning minskat.

Förklaringen till nedgången är enligt utredningen att söka i den uppmärksamhet som prostitutionsfrågorna har ägnats under de senaste åren. Vidare anser utredningen att insatser från socialarbetare, polis, åklagare och andra myndigheter har bidragit till minskningen.

Enligt utredningen berörs dock en stor grupp människor fortfarande av prostitutionen. Under år 1980 fanns det enligt utredningens bedömning omkring 2 000 prostituerade kvinnor.

Av dessa var ungefär 1 000 gatuprostituerade, omkring 500 prostituerade på massageinstitut och ateljéer, omkring 100 sexklubsprostituerade och mer än 300 s.k. lyxprostituerade. Vanligen har den kvinnliga prostituerade någon person, ibland flera, som tillgodogör sig varierande andelar av inkomsten. Det bör påpekas att dessa siffror inte är exakta utan bygger på uppskattningar.

Antalet köpare är ännu svårare att skatta. Enligt utredningen torde antalet män som under år 1980 köpte sexuella tjänster vara omkring 100 000, dvs. i genomsnitt 50 olika kunder för varje prostituerad. Denna grupp på 100 000 män motsvarar tre till fyra procent av den manliga befolkningen.

Den homosexuella prostitutionen mellan män är betydligt mindre omfattande än den heterosexuella prostitutionen. Enligt prostitutionsutredningens bedömning är den ett storstadsproblem, koncentrerad till Stockholm och Göteborg. Prostitutionsutredningen konstaterar att köparna är ålders-

mässigt spridda, medan de prostituerade är unga, ofta under 25 år. Koppleri förekommer i ringa omfattning. Hallickar är sällsynta i den homosexuella prostitutionen. Enligt prostitutionsutredningen är alkohol- och narkotikamissbruk också sällsynt.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört och med hänsyn till att en särskild statlig utredning arbetar med att studera de homosexuella männens allmänna situation har jag valt att i det följande tala endast om den heterosexuella prostitution, där kvinnor är säljare av sexuella tjänster och män är köpare.

Jag delar prostitutionsutredningens uppfattning att prostitution inte är någon s.k. kvinnofråga som enbart berör den kvinnliga prostituerades verksamhet. Det är obestriddligen så att kvinnan är den mest utnyttjade och utsatta parten i prostitutionen. Ur ett jämställdhetsperspektiv motverkar prostitutionen genom den kvinnosyn som den är ett uttryck för det arbete som pågår för att utveckla samhället i riktning mot ökad jämställdhet. Prostitutionen, och den mytbildning kring denna som sprids genom pornografiska tidningar och s.k. herrtidningar, bidrar till att upprätthålla de ojämlika könsrollerna och till att befästa synen på sexualiteten som en från andra mänskliga relationer frikopplad funktion.

Ett av de viktigaste inslagen i arbetet mot prostitutionen är enligt min mening att genom en brett upplagd attitydpåverkande upplysningsverksamhet bidra till arbetet för en jämställd sexualsyn. Inför den uppväxande generationen är det viktigt att bemöta och bekämpa olika kommersiella budskap som har en prostitutionsfrämjande innebörd. I denna upplysning bör också ingå beskrivningar av verkligheten bakom prostitutionen.

Parallellt med det förebyggande arbetet mot prostitutionen måste arbetet med att minska den prostitution som existerar fortgå på olika sätt. Det finns en rad skiftande förhållanden som påverkar prostitutionens omfattning. Det gäller att så långt som möjligt söka inskränka den prostitutionsmarknad som olika faktorer i samhället ger upphov till. Det finns inte någon enkel lösning utan det behövs insatser på många områden.

2.1.2 Prostitutionens orsaker

I prostitutionsutredningens betänkande redogörs för vissa sociologiska teorier som förklaring till prostitutionen. Utredningen understryker att vi – trots stora förändringar under de senaste årtiondena – alltjämt i många avseenden lever i ett manssamhälle. Arbetsfördelningen mellan könen är grundläggande för de sexuella relationernas utformning. Förenklat beskrivs mönstret så att männen dominerar samhället, kvinnorna tar hand om barnen. Denna rollfördelning präglar förhållandet mellan könen och även de sexuella mönstren. Jag delar prostitutionsutredningens mening att det gäller att bryta det mönster av dominans och underordning som fortfarande finns inbyggt i kultur och samhällsstruktur.

Andra förklaringar till prostitutionen måste sökas i samhällsutvecklingen

och den människosyn som har följt med den. I Sverige har den s.k. nödprostitutionen trängts undan i takt med att välfärdssamhället har vuxit fram. Motivet att prostituera sig för att överleva har försvunnit.

Prostitutionen i Sverige har minskat stadigt från sekelskiftet fram till 1950-talet. Av prostitutionsutredningens betänkande framgår att prostitutionen ökade kraftigt under 1960- och början av 1970-talet för att efter år 1976 återigen minska. Det är av intresse att försöka klarlägga orsakerna till ökningen av antalet prostituerade kvinnor under 1960- och 1970-talen.

Vårt högt industrialiserade samhälle präglades under 1960-talet av en hög ekonomisk tillväxt. Samhällsutvecklingen var i många avseenden positiv men innebar samtidigt påfrestningar för den sociala tryggheten. Den strukturomvandling som då skedde medförde bl. a. att människor måste byta arbeten och lämna sina hemorter och sociala miljöer i betydligt större omfattning än vad som tidigare hade varit vanligt. Människor reducerades i planeringen till underlag för teknisk och ekonomisk värdering. De sociala följderna av detta beaktades inte. I de nya bostadsområdena blev bristfällig social förankring med ensamhet och anonymitet ofta en följd för den enskilde. Ideal, värderingar och positiva förebilder tunnades ut.

Samtidigt uppstod det tendenser till en kommersialiserad syn på människor, en syn enligt vilken även mänskliga förhållanden går att köpa och sälja eller värderas i pengar.

Under 1960-talets debatt underströks kraftigt den sexuella friheten som ett medel till frigörelse. En mängd tabun och regler ifrågasattes och luckrades upp. Detta förändrade synsätt hade säkerligen flera positiva effekter, men innebar också att spärrar mot pornografi, prostitution och sexuell exploatering försvann. Sannolikt bidrog detta till en ökning av prostitutionen.

I det här sammanhanget vill jag också nämna det ökade missbruket av narkotika som har lett till att många unga kvinnor kommit att ägna sig åt gatuprostitutionen. Narkotikaberoende kvinnor ser ofta prostitution som enda utvägen att betala narkotikan och hålla sitt missbruk vid liv, medan de missbrukande männen ofta skaffar sig pengar genom stölder, rån eller annan brottslig verksamhet. Många hallickar är narkotikaberoende vilket också inverkar på prostitutionens omfattning. Missbruket kan ibland också ses som en förutsättning för prostitution i den meningen att kvinnan inte skulle ha orkat med sin prostitution utan hjälp av droger.

Mot slutet av 1960-talet blev det också socialt mera accepterat för enskilda män att köpa sexuella tjänster. Fashionabla sexklubbar etablerades. Till utvecklingen bidrog också spridningen av herrtidningarna med deras ofta förnedrande kvinnosyn. Här kan också nämnas svenska mäns s.k. sexresor till Thailand.

De nu beskrivna faktorerna är några av dem som i samverkan kan förklara den kraftiga ökningen av prostitutionen fram till mitten av 1970-talet. Den minskning som enligt prostitutionsutredningen sedan inträffade kan förmodligen till stor del tillskrivas den reaktion från samhällets sida som så

småningom satte in och konkret resulterade i en mängd åtgärder som störde denna marknad. Enligt uppgifter från de s.k. prostitutionensgrupperna i Stockholm och Göteborg är emellertid nyrekryteringen av prostituerade alltjämt betydande. Prostitutionsgrupperna uppger att de i sitt arbete ständigt möter nya prostituerade.

2.1.3 Den ekonomiska omfattningen

Det är svårt att exakt beräkna hur mycket pengar prostitutionen omsätter. Bruttointäkterna av prostitutionen i Sverige under år 1980 beräknas enligt prostitutionsutredningen till 120 milj. kr. Prostitutionen på massageinstitut och i poseringsateljéer svarar för den största andelen av detta belopp, ca 65 milj. kr. En stor del av de pengar som går från kunderna till de prostituerade försvinner på den illegala marknaden. Det är sålunda stora summor som från prostitutionen förs vidare till narkotika och illegal spelverksamhet. En stor del av de prostituerades inkomster förs över till olika kategorier av kopplare.

En kvinna som har prostituerat sig regelbundet och inte är missbrukare vänjer sig ofta vid relativt höga inkomster och tillägnar sig snabbt en livsstil för vilken dessa inkomster blir en nödvändig förutsättning.

Många kvinnor hoppas kunna spara ihop så mycket att de så småningom kan börja leva ett liv utan prostitution utifrån ett bättre ekonomiskt utgångsläge än de hade innan de började prostituera sig. Men som regel går det inte så. Trots att de tidvis kan ha tjänat stora summor är de ändå oftast ekonomiskt utblottade när de slutar.

När kvinnan lämnar prostitutionen är hennes möjligheter att få en inkomst som närmar sig vad hon har varit van vid oftast obefintliga. Det är därför särskilt angeläget att bekämpa ungdomsprostitutionen innan kvinnan har hunnit bli så ekonomiskt beroende att hon i praktiken får svårt att avbryta verksamheten.

2.1.4 Kvinnorna

De prostituerade kvinnorna kommer huvudsakligen från de grupper som har det svårast i samhället. Kriminalitet och narkotikamissbruk är många gånger vanligare än hos kvinnor i genomsnitt. Prostitutionsutredningen uppger att ungefär hälften av de kända gatuprostituerade kvinnorna är straffade mot två till tre procent i den kvinnliga befolkningen i övrigt. Av de ateljé- och sexklubsprostituerade är ca 25 procent straffade. Av prostitutionsutredningens betänkande framgår att de vanligast förekommande brotten är enklare förmögenhetsbrott och narkotikabrott. Vidare framgår av utredningen att bland de gatuprostituerade som bedriver sin verksamhet mer kontinuerligt finns en överrepresentation av utländska kvinnor.

De sociala följderna för kvinnor som prostituerar sig är vanligtvis

allvarliga. Dessa kvinnor isoleras ofta från släkt och vänner och förlorar snabbt kontakten med det etablerade samhället. Riskerna för att bli utsatt för våldshandlingar är vida större för prostituerade än för andra kvinnor. Det gäller särskilt om kvinnan är beroende av en hallick. Likaså ökar risken för missbruk av alkohol och narkotika.

Det är mycket svårt att få de narkotikaberoende kvinnorna att upphöra med prostitutionen så länge missbruket pågår. Andelen narkotikamissbrukare bland de gatuprostituerade varierar tämligen kraftigt. Enligt prostitutionsutredningen är så gott som samtliga kända gatuprostituerade i Malmö narkotikamissbrukare, medan motsvarande andel i Stockholm kan beräknas till omkring 25 procent.

2.1.5 Männen

Enligt prostitutionsutredningen kan männen/köparna delas in i två huvudgrupper. Den ena och helt dominerande gruppen beskrivs som vanliga svenska män, oftast gifta och sammanboende med barn. Den andra gruppen består av män från den s.k. undre världen, ofta med inslag av gravt kriminaliserade män.

Prostitutionen medför negativa konsekvenser inte enbart för kvinnorna. Även kunderna kan få sitt känslö- och sexualliv utsatt för menlig påverkan genom prostitutionen. Deras förmåga att upprätta och bibehålla normala relationer skadas. Köparnas föreställning om kvinnan som ett föremål som kan köpas för pengar förstärks. Deras benägenhet att skilja ut sexualiteten och begränsa den till känslolös utlösning ökas.

Jag vill åter understryka att prostitution måste betraktas som ett mänskligt problem – inte ett mans- eller kvinnoproblem. Enligt min uppfattning är det en fråga om mänskliga relationer, om ömsesidig hänsyn och respekt för varandra, om mänsklig värdighet. Kvinnoorganisationernas engagemang i frågan har varit och är av värde. Men det är naturligtvis av stor betydelse att också männen i ökad utsträckning engagerar sig när det gäller att komma till rätta med prostitutionen.

2.1.6 Kopplarna

Prostitutionsutredningen konstaterar att av de uppskattningsvis 2 000 personer som under år 1980 i strikt legal bemärkelse gjorde sig skyldiga till någon form av koppleri var flertalet icke professionella hallickar. Denna typ av hallick är en man som lever i en emotionell och social relation med en prostituerad kvinna. Prostitutionen utgör ett medel för bådadas existens och är ofta av senare datum än relationen. Inom denna kategori av hallickar ryms två grupper. En som inte syns och är utåt välanpassad och en grupp med missbruk och kriminalitet.

Den professionelle hallicken lever också i en relation till den kvinna som

han utnyttjar. Här finns enligt prostitutionsutredningen en viktig skillnad. Relationen är ett medel för att öka inflytandet över kvinnan och få henne att prostituera sig. Det är inte heller ovanligt att sådana män kan hålla sig med flera prostituerade. De professionella hallickarna tillgodogör sig praktiskt taget den prostituerades samtliga inkomster och kräver av henne att hon tjänar mycket pengar. Prostitutionsutredningen uppger att en mycket hög andel av de professionella hallickarna är brottsbelastad. Speciellt våldsbrott och narkotikabrott är vanliga bland dessa hallickar.

2.1.7 Samhället

Prostitutionen är ett uttryck för en förlegad och förnedrande kvinnosyn och den förstärker samtidigt en sådan syn. Den leder till allvarliga skador, och de prostituerade kvinnorna utsätts för svåra risker. För att eliminera prostitutionen krävs en genomgripande förändring av könsrollsmönstren i samhället. Det gäller också att förändra de djupare orsaker till prostitution som finns att söka i samhällsstrukturen, kommersialismen och ojämlikheten. Jag vill här även peka på den negativa sociala inverkan som arbetslöshet bland ungdomar har. Ungdomarna står inför ett skede i sitt liv där de skall bygga upp en vuxenidentitet. I den ingår som en viktig del individens yrkesroll. En bristande anknytning till arbetslivet kan vara en grogrund för prostitution. Ungdomsarbetslösheten slår särskilt hårt mot de unga flickorna. Genom deras mer begränsade yrkesval har de svårare att få arbete än pojkarna. Det kan dock nämnas att såväl SÖ som jämställdhetskommittén (Ju 1976:08) kommer att genomföra kampanjer som syftar till att få ungdomarna, särskilt flickorna, att satsa på icke traditionella linjeval i skolan.

Det är min slutsats att det viktigaste inslaget i kampen mot prostitutionen är att förändra de förhållanden som främjar en prostitutionsmarknad.

2.2 Förebyggande insatser

Enligt prostitutionsutredningens uppfattning har barns uppfostran och utbildning stor betydelse för kampen mot prostitution i ett långsiktigt perspektiv. Samtliga remissinstanser som har yttrat sig om det förebyggande arbetet delar utredningens uppfattning att det är genom att skapa en bra uppväxtmiljö för barnen som man på sikt kan förebygga prostitutionen.

Även jag instämmer i utredningens uppfattning när det gäller uppfostrans viktiga roll i det långsiktiga arbetet för att förhindra prostitution. Jag vill i detta sammanhang framhålla att förebyggande arbete för barn och ungdomar är en av den nya socialtjänstens viktigaste uppgifter.

Socialtjänstens insatser syftar bl.a. till att underlätta familjens uppgift att ge barnen en materiell och känslomässig trygghet. De skall också medverka till en positiv identitetsutveckling hos barn och unga. De sociala servicein-

satserna har till uppgift att öka barns förutsättningar att lära in vissa grundläggande normer och värderingar, samtidigt som barnen bör bibringas förmåga till kritisk prövning. Jag tänker främst på förskole- och fritidshemsverksamheten. Vikten av att socialtjänsten tar till vara de möjligheter till samverkan, såväl med barnens föräldrar som med de olika organ som bedriver verksamhet som rör barn och ungdom, bör särskilt framhållas.

2.2.1 *Samhällsplanering*

Torftiga uppväxtmiljöer, ensamhet, isolering och brist på stimulans kan vara faktorer som ökar risken för att ungdomar hamnar i prostitution.

Enligt socialtjänstlagen (1980:620) har kommunen att verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden och att svaga grupper stöds. Eftersom jag anser att en god uppväxtmiljö tillsammans med en god uppfostran är av stor betydelse i det förebyggande arbetet vill jag, liksom socialstyrelsen, peka på socialtjänstens uppgifter i samhällsplaneringen. Enligt den nya socialtjänstlagen hör till socialnämndens uppgifter att medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda, främja goda miljöer i kommunen. En sådan medverkan kan gälla utformningen av bl.a. bostadsområden och fritidsmiljöer. Jag anser att kommunens ansvar för den fysiska och sociala miljön bör ses som en viktig resurs i det förebyggande arbetet mot prostitutionen.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att enligt förarbetena till socialtjänstlagen skall socialnämnden medverka till sådana strukturförändringar i samhället att skillnader i levnadsvillkor utjämnas, att den sociala tryggheten omfattar alla och att gemenskapen mellan invånarna stärks. Dessa insatser ställer krav på samverkan med andra samhällsorgan samt med organisationer, grupper och enskilda.

2.2.2 *Föräldrautbildning*

När det gäller förebyggande åtgärder framhåller bl. a. socialstyrelsen, Landsorganisationen i Sverige, Riksförbundet Hem och Skola och Föreningen Sveriges socialchefer föräldrautbildningen som en betydelsefull tillgång. Statens invandrarverk anser det angeläget att socialstyrelsen snarast får starta försöksverksamhet med föräldrautbildning för invandrarföräldrar.

I likhet med remissinstanserna anser jag att man i det förebyggande arbetet måste nå föräldrarna. Föräldrarnas beteende och inställning till det motsatta könet påverkar barnen. Jag vill därför framhålla att den föräldrautbildning som i enlighet med riksdagens beslut nu genomförs i landstingen kan ses som ett viktigt inslag även när det gäller frågor som rör könsrollerna. Det gäller såväl föräldrarnas relationer till varandra och till andra vuxna som till barnen. Samlevnad, könsroller och sexualitet är viktiga frågor att ta upp i föräldragrupperna.

När det gäller föräldrautbildning för invandrarföräldrar övervägs f.n. i regeringskansliet förslag från socialstyrelsen om speciella åtgärder för att invandrarföräldrar skall beredas möjlighet att delta i föräldrautbildningen.

I detta sammanhang vill jag också peka på samhällets familjepolitik vars uppgift är att på olika sätt söka skapa förutsättningar för att föräldrar och barn skall kunna vara tillsammans. Reformerna om föräldraförsäkringen och rätten att förkorta arbetstiden eller vara helt ledig för att ta hand om barn har underlättat för föräldrar att dela på föräldraansvaret. Denna ansvarsfördelning ingår också som ett led i arbetet att åstadkomma jämställdhet mellan kvinnor och män.

2.2.3 Skolan

Prostitutionsutredningen betonar skolans betydelse och ansvar då det gäller att ge ungdomarna en sådan uppfattning om samhälleliga och mänskliga relationer att möjligheten att köpa sexuell samvaro framstår såsom utesluten. Utredningen pekar på brister i skolans tillämpning av skolöverstyrelsens (SÖ) handledning i samlevnadsundervisning.

Flera remissinstanser instämmer i den kritik som prostitutionsutredningen har framfört mot skolan när det gäller sexual- och samlevnadsundervisningen. För att man skall kunna uppnå läroplanens mål anser Sveriges elevers centralorganisation (SECO) att lärarna i berörda ämnen behöver en i huvudsak pedagogisk vidareutbildning i sexual- och samlevnadsfrågor. Folkpartiets ungdomsförbund framför uppfattningen att kvaliteten på skolans nuvarande undervisning varierar starkt beroende på den enskilde lärarens kunskaper och pedagogiska förmåga. Därför måste enligt förbundets uppfattning lärarutbildningen och fortbildningen bli bättre. Husmodersförbundet Hem och Samhälle anser att undervisningen i sex- och samlevnadsfrågor bedrivs på ett mekaniskt och okänsligt sätt.

Statens invandrarverk framhåller att skolans undervisning i samlevnad och sexualkunskap bör anordnas under sådana former att även invandrarföräldrar med förtroende vill låta sina barn delta i undervisningen.

Skolöverstyrelsen påpekar att skolan är den enda plats där det bedrivs obligatorisk undervisning i sex- och samlevnadsfrågor. SÖ konstaterar att samlevnadsundervisningen hör till de områden där skolan inte skall vara objektiv i betydelsen neutral. Skolan skall tvärtom söka förmedla en viss grundsyn till eleverna. De etiska normerna ansvar, hänsyn och omsorg om medmänniskan skall enligt SÖ:s år 1977 publicerade handledning betonas i samlevnadsundervisningen. Sexualiteten får enligt SÖ inte ses som en fråga om den övriga personligheten och de sociala sammanhangen isolerad företeelse. Därför motverkar skolan i undervisningen aktivt prostitution, pornografi och annan sexuell exploatering.

När det gäller invandrarelever framhåller SÖ att skolan måste fortsätta att

arbete för det svenska samhällets utveckling mot större jämställdhet mellan könen även om uppfattningen inte överensstämmer med vissa minoriteters.

SÖ bekräftar den bristande överensstämmelsen mellan samlevnadsundervisningens mål och den bild av skolans undervisning som redovisas i betänkandet. SÖ:s handledning har inte blivit så allmänt känd bland lärare som man kunde önska. SÖ konstaterar att fortbildningen av lärare är en ytterligt angelägen åtgärd i försöken att överbrygga skillnaden mellan samlevnadsundervisningens mål och tillämpning. När SÖ:s handledning för samlevnadsundervisning publicerades fattades också beslut om en fortbildning för att få handledningen att fungera. Efter riksdagsbeslutet om fortbildning i alkoholfrågor skedde en koppling av fortbildningsinsatser i alkohol- och samlevnadsundervisning, genom det s.k. FALK-SU-projektet. Fortbildningen startade i juni 1980. Sådan kursverksamhet finns f.n. i 21 län. Från den 1 juli 1982 har kommunerna själva ansvar för fortbildningen inom de ramar som riksdag, regering och SÖ anvisar.

Flera exempel på kommunala initiativ när det gäller frågor som rör sex- och samlevnadsutbildning kan redovisas. Ett exempel är Stockholms kommun som i samverkan med Stockholms läns landsting erbjuder kurser för den personal vid högstadieskolor i Stockholm som kommer i kontakt med ungdomars samlevnadsfrågor. Kurserna ger tillfälle att diskutera attityder, värderingar, erfarenheter och kunskaper på samlevnadsområdet.

Regeringen har i 1980 års läroplan, Lgr 80, fastställt nya mål och riktlinjer för grundskolan. Inom hemkunskap, naturorientering och samhällsorientering ämnen skall samlevnadsfrågor beaktas på alla stadier. SÖ har nyligen fastställt ett handlingsprogram för hälsofostran i skolan. Målet för hälsofostran är att öka medvetenheten om hälsans betydelse i det dagliga livet och därigenom få barn och ungdomar att tillägna sig hälsofrämjande vanor. I hälsofostran ingår frågor som rör kost, motion, drogmissbruk och samlevnad.

I den nya läroplanen har skolorna fått en viss frihet att lägga upp arbetet enligt lokalt utformade arbetsplaner. Skolornas egna prioriteringar kommer att spela en viktig roll för uppläggningsen av samlevnadsundervisningen. Man har frihet att pröva olika metoder, t.ex. samlevnadsundervisning i små grupper, temadagar, projektarbeten, studiecirkel, föräldramöten och lägerskoleveckor med samlevnadstema, samverkan mellan olika stadier där äldre elever undervisar de yngre osv.

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) påminner i sitt remissvar om de konstruktiva försök som har gjorts vid vissa skolor att anordna sammanhängande temadagar i samlevnadsundervisning i stället för att splittra upp dem på spridda timmar. Möjligheterna att fördjupa sig och låta sin personlighet beröras blir då mycket större, anser förbundet.

Det är min bedömning att skolan spelar en viktig roll i samhällets strävan att motarbeta prostitution. Detta sker främst genom att skolan arbetar för att

göra eleverna medvetna om könsrollerna och eliminera fördomar så att prostitution inte kan förekomma. Den nya läroplanen och SÖ:s handlingsprogram för hälsofostran öppnar nya vägar att tillsammans med lokala initiativ forma en samlevnadsundervisning som bättre svarar mot lokala behov, förutsättningar och resurser. Jag vill även peka på att skolan genom den fria resursanvändningen i grundskolan skall ta sig an elever som har svåra sociala förhållanden.

2.2.4 Elevvårds- och barnstugepersonal

Prostitutionsutredningen konstaterar att många, särskilt flickor, upplever kontakten med skolsköterskan eller gynekologen vid ungdomsmottagningarna som positiv. Utredningen anser därför att man bör överväga om inte dessa yrkesgrupper kan utnyttjas mera medvetet och systematiskt som undervisare i sexual- och samlevnadsundervisningen. Liknande synpunkter framförs av bl.a. SÖ, Sveriges Socialdemokratiska kvinnoförbund och Moderata kvinnoförbundet.

Även socialstyrelsen anser att skolsköterska, gynekolog och barnmorska på skolmottagningar, mödravårdscentraler eller särskilda ungdomsmottagningar kan ge sexualupplysning som komplement till skolans sexualundervisning. De bör ge individuell rådgivning och i kontakter med både pojkar och flickor ta upp frågor om kroppsutveckling, sexualitet och preventivmedel. Vidare framhåller socialstyrelsen att det är viktigt att de samarbetar med lärarna, t.ex. har gemensam fortbildning samt eventuellt deltar i temadagar eller annan upplysning riktad till föräldrar och elever. Socialstyrelsen konstaterar dock att det är lärarna som ansvarar för undervisningen och att de vid behov måste fortbilda sig för att förbättra sina metoder.

Även enligt min mening är det värdefullt om undervisning i sexual- och samlevnadsfrågor kan ingå i grundutbildning och fortbildning för olika personalgrupper som lärare, förskollärare, socialarbetare, kuratorer, fritidsledare, läkare, sjuksköterskor m.fl. Det ankommer på universitets- och högskoleämbetet samt högskoleenheterna att fastställa det närmare innehållet i grundutbildningarna. Lärarnas egna attityder och värderingar är minst lika betydelsefulla som innehållet i den samlevnadsundervisning som förmedlas. Jag vill särskilt framhålla att socialstyrelsen har en rik erfarenhet av fortbildning av olika yrkesgrupper i sexualitets- och samlevnadsfrågor. En sådan fortbildning pågår i flera landsting som ett regionalt samarbete mellan landsting, kommunförbundets länsavdelningar och länskolnämnder. Jag delar också socialstyrelsens uppfattning att denna verksamhet bör stödjas och ges ett vidgat innehåll. Jag har för avsikt att i det följande återkomma till dessa frågor.

Föreningen Sveriges socialchefer framför att barnstugepersonalen är en yrkesgrupp som bör ägnas särskild uppmärksamhet när det gäller utbildning i frågor som rör könsroller.

Jag vill understryka den roll som den kommunala barnomsorgen spelar när det gäller att grundlägga de tidiga könsrollerna. Det är också viktigt att förskolepersonal och föräldrar samarbetar för en gemensam syn och ömsesidig påverkan i dessa frågor. Enligt sina direktiv har jämställdhetskommittén (Ju 1976:08) att stimulera till en förändring av mansrollen. När det gäller jämställdhetsarbetet är en av huvuduppgifterna att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden.

2.3 Sociala insatser

Prostitutionsutredningen redogör för de s.k. prostitutionsgrupperna som finns i Stockholm, Göteborg och Malmö. Utredningen anser att denna verksamhet har varit effektiv när det gäller att förmå de prostituerade att upphöra med verksamheten. Enligt utredningen bör prostitutionsgrupperna vara permanenta och självständiga enheter inom socialförvaltningarna. Utredningen anser också att prostitutionsgrupperna bör ha stöd av referensgrupper med företrädare för skilda områden.

Praktiskt taget samtliga remissinstanser som har yttrat sig stöder utredningens förslag att det bör finnas prostitutionsgrupper i de orter där det förekommer gatuprostitution. En rad remissinstanser framhåller att tillgängliga resurser i första hand bör satsas på projekt av den typ som har genomförts i Malmö. Krav på statliga bidrag framförs av bl.a. länsstyrelsen i Malmöhus län, RFSU, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socionomförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Vänsterpartiet kommunisternas kvinnopolitiska utskott, Kommunistisk Ungdom, Lunds domkapitel och Fredrika Bremerförbundet.

Länsstyrelsen i Stockholms län menar att nuvarande prostitutionsprojekt bör följas upp samtidigt som det bör undersökas i vilken utsträckning de nya vårdlagarna kommer att tillämpas.

Svenska kommunförbundet kan inte ansluta sig till utredningens uppfattning att grupper som arbetar med prostitutionsfrågor skall vara permanenta enheter inom socialtjänsten. Tvärtom menar förbundet att alla insatser i den framtida socialtjänsten måste präglas av en flexibilitet i såväl form som innehåll.

2.3.1 Malmöprojektet

I maj 1977 beslutade dåvarande sociala centralnämnden i Malmö att påbörja ett socialt och kurativt arbete med gatuprostituerade kvinnor, det s.k. Malmö-projektet. Till projektet knöts också sociologisk forskning. Prostitutionsprojektet kom att pågå under nästan fyra år, till utgången av år 1981. Sedan årsskiftet ingår arbetet med prostituerade i socialtjänstens löpande verksamhet. Projektet har finansierats av socialnämnden i Malmö och med visst statsbidrag från socialdepartementets huvudtitel.

I den slutliga utvärderingsrapport som skall läggas fram under våren 1982 kommer de olika sociala och kurativa metoder som har använts i arbetet med de prostituerade i Malmö att redovisas. Det är min förhoppning att de erfarenheter och kunskaper som har inhämtats om prostitutionen genom Malmö-projektet skall föras ut till berörda myndigheter och organ och bilda underlag för en vidareutveckling av det framtida arbetet med prostituerade. De kvinnor som prostituerar sig bör sålunda kunna få ett förbättrat socialt stöd med utgångspunkt från bl.a. den kunskap som har kommit fram genom den forskning som har bedrivits inom ramen för Malmö-projektet. Enligt min bedömning bör resultaten från Malmö-projektet också utnyttjas som hjälpmedel i undervisningen och som basmaterial i samband med opinionsbildande verksamhet.

2.3.2 Socialtjänsten

Den nya socialtjänstlagen (1980:620) ger kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Jag delar prostitutionsutredningens och remissinstansernas synpunkter att i arbetet med att bekämpa prostitutionen är ett fältarbete av den typ som bedrivs i Malmö, Stockholm och Göteborg en framkomlig väg. Den uppsökande verksamheten är en viktig metod att komma i kontakt med berörda kvinnor och män. Jag vill särskilt framhålla betydelsen av den verksamhet som innebär att socialtjänsten i samverkan med polisen och skolan m.fl. på ett så tidigt stadium som möjligt försöker stävja en begynnande prostitution.

Flera remissinstanser anser att statsbidrag bör utgå till de kommuner där det förekommer gatuprostitution. Jag delar inte denna uppfattning. Det finns redan i dag s.k. prostitutionsgrupper i de största kommunerna. Under den tid som projektet i Malmö pågick har det bedrivits en intensiv informations- och upplysningsverksamhet utifrån de kunskaper som successivt inhämtades från prostitutionsarbetet i Malmö. Liknande arbete eller projekt har sålunda kommit att påbörjas i flera orter. I Stockholm finns en permanent och självständig prostitutionsgrupp. I Malmö ingår arbetet med prostituerade numera i den reguljära verksamheten. I Göteborg arbetar en s.k. aktionsgrupp mot prostitutionen sedan hösten 1981. Gruppens arbete beräknas pågå under tre år.

Jag ser det inte som min uppgift att ange hur arbetet med hjälp till de prostituerade skall bedrivas. Erfarenheterna från Malmö och Stockholm tyder på att erfarna socialarbetare behövs för det krävande arbetet med att komma till rätta med prostitutionen. Den nya socialtjänstlagen innebär ökade möjligheter att ge bistånd i olika former. Biståndet kan avse hjälp att anskaffa bostad, arbete, miljöbyte och personligt stöd för att lämna ett beroendeförhållande.

Den uppsökande verksamheten och samarbetet med andra myndigheter är

av största vikt för ett framgångsrikt arbete. Här bör även finnas möjligheter att nå barn och ungdom i riskzonen. Det är viktigt att mödra- och barnavårdscentraler, socialtjänsten och skolan är lyhörda för familjer med olika sociala problem och ger stöd på ett tidigt stadium så att prostitution kan förebyggas.

När det gäller de prostituerade kvinnorna som är narkotikaberoende vill jag framhålla vikten av att den vårdpersonal som finns på de enheter som har specialinrättats för missbrukare engageras för att kunna hjälpa de narkotikaberoende kvinnorna. Jag vill också nämna att det från den 1 januari 1982 finns en lag (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall enligt vilken vissa möjligheter att bereda bl.a. narkotikaberoende kvinnor vård utan deras eget samtycke har tillkommit. Därigenom fastslås att samhället alltigenom har ett ansvar för dem som på grund av att de själva inte klarar av sin situation riskerar att gå under.

2.3.3 Fortsatt forskning kring prostitution

I prostitutionsutredningens betänkande framhålls i olika sammanhang männen och deras roll i prostitutionen. Flera remissinstanser, bl.a. Stockholms kommun, påpekar att de sociala insatserna bör riktas även mot vissa av de män som uppehåller sig på prostitutionsstråken. Jämställdhetsombudsmannen konstaterar att det framgår av utredningens kartläggning att kunderna – i motsats till vad man tidigare har antagit – inte skiljer sig från andra män i det svenska samhället, vare sig i fråga om kriminell belastning eller i något annat väsentligt avseende. Den kvinnosyn som dessa män har och som är en förutsättning för att de skall kunna köpa sexuella tjänster av kvinnor delas sannolikt av stora grupper av andra män, som själva inte utnyttjar prostituerade men som bl.a. köper s.k. herrtidningar.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att det är angeläget med fortsatt forskning kring prostitutionen, främst då beträffande dem som utnyttjar de prostituerade. RFSU konstaterar att det är ett stort framsteg att nu även männen/köparna har kommit i blickfånget. Föreningen kvinnokultur anser att fortsatt forskning är nödvändig.

Köparen är den mest anonyma parten i prostitutionen. I bl.a. Stockholm och Malmö har emellertid några undersökningar genomförts som belyser männens civilstånd, inkomst, ålder m.m. Tidigare påståenden att kunderna vanligen är ensamma, handikappade eller avvikande män tycks inte stämma.

Kunderna kan indelas i två huvudgrupper. Den ena gruppen är de s.k. tillfällighetsköparna som på grund av t.ex. nyfikenhet köper sexuellt umgänge. Till denna grupp hör enligt vissa undersökningar omkring 80 procent av kunderna. Den andra gruppen utgörs av de s.k. vaneköparna. Trots att denna grupp utgör endast ca 20 procent av kunderna svarar den ändå för flertalet av de köpta sexuella tjänsterna. Vaneköparna är män som

ofta har stora kontaktsvårigheter och andra problem. De har svårt för att umgås med kvinnor under normala förhållanden och känner sig därför hänvisade till könshandeln. Det framstår som viktigt att söka stödja och hjälpa dessa män. De hittillsvarande satsningarna har nästan uteslutande gällt den prostituerade kvinnan. Männen – köparna – är emellertid en minst lika viktig grupp som kvinnorna i arbetet med att motverka prostitution. Prostitutionen kan bara fortleva så länge männen efterfrågar sexuella tjänster mot betalning.

De kunskaper som finns om köparna och deras bakgrundsförhållanden är ytliga och begränsade. Det är därför svårt att nu diskutera olika lösningar för att påverka de män som tillfälligt eller vanemässigt efterfrågar sexuella tjänster mot betalning. Enligt min bedömning bör en undersökning som närmare beskriver de prostituerades kunder och orsakerna till deras prostitutionskontakter snarast genomföras. En sådan undersökning bör också syfta till att utveckla sociala insatser så att olika metoder i det sociala arbetet kan komma prostitutionsarbetet i stort till godo.

För att aktivt kunna motverka prostitutionens utbredning och negativa sociala följdverkningar är det viktigt att även annat forskningsmaterial som belyser prostitutionen kommer fram. Förutom studier av de prostituerades kunder kan nya forskningsprojekt bl.a. avse unga flickor som saknar förankring på arbetsmarknaden och som i olika hänseenden befinner sig i riskzonen för prostitution. Inom ramen för en sådan forskning är det också enligt min mening angeläget att få till stånd en belysning av samhällets möjligheter till stöd i olika avseenden åt dessa unga människor så att prostitution kan motverkas.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört anser jag att det är väsentligt att få förbättrade kunskaper om prostitutionens olika aspekter. För att få en närmare belysning av forskningsläget och av angelägna forskningsområden anser jag att ett forskarseminarium snarast bör genomföras kring dessa frågor. Enligt min bedömning bör ett sådant forskarseminarium anordnas av delegationen för social forskning. Frågor som rör olika metoder och utvecklingsarbete för att motverka prostitutionen bör samtidigt tas upp. Forskningsprojekt om prostitutionen m.m. bör kunna finansieras inom ramen för de medel som under budgetåret 1982/83 står till förfogande för forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet inom socialdepartementets område. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

2.4 Information och utbildning

Prostitutionsutredningen anser det angeläget att informationen och upplysningen till vuxna och till äldre tonåringar ökas väsentligt. Utredningen pekar på olika myndigheter och organisationer som bör användas i upplysningsarbetet.

Samtliga remissinstanser som har yttrat sig i detta avseende anser att information och upplysning bör föras ut genom många olika kanaler. Svenska kommunförbundet, som instämmer i behovet av information och utbildning, menar att vi sannolikt kan nå fram till vissa grundläggande förändringar i synsätt och levnadssätt med hjälp av sådana insatser. Samtidigt påminner emellertid kommunförbundet om att vi här har att göra med frågeställningar och problem som rör det innersta och mest känsliga i människors liv och identitet. Mottagligheten för information och utbildning som bidrar till att ändra levnadssätt, livsstil och livssyn kommer därför att variera från tid till annan och från individ till individ. Detta gäller inte minst osäkra tonåringar, vacklande mellan att vara självmedvetna vuxna och osäkra barn.

För egen del anser jag liksom utredningen och remissinstanserna att vi behöver en bättre och fördjupad undervisning i sexual- och samlevnadsfrågor. En sådan information bör vara bred i sin uppläggning och nå så många som möjligt. Genom ökad medvetenhet torde även attityden till detta svåra men väsentliga område kunna förändras. Det är dock ett krävande och tidsödande arbete att förändra värderingar och beteenden. Det fordrar speciella kunskaper, stort engagemang, medmänsklig respekt och ansvar.

2.4.1 Sexual- och samlevnadsupplysning till unga män och pojkar

För att den information som är riktad till männen verkligen skall nå dem är det prostitutionsutredningens uppfattning att denna information bör ske genom lämpliga kanaler. Värnpliktsutbildningen liksom fackföreningarna nämns som naturliga möjligheter att nå männen.

Ett flertal remissinstanser stöder utredningens förslag att information om sex- och samlevnadsfrågor under värnpliktsutbildningen snarast bör genomföras. Så anser bl.a. SÖ, statens ungdomsråd, jämställdhetsombudsmannen, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Moderata kvinnoförbundet och Alla kvinnors hus m.fl. att värnpliktsutbildningen bör vara ett naturligt tillfälle för information om sexualitet, samlevnad och könsroller.

När det gäller de värnpliktiga männen har socialstyrelsen i samarbete med försvarets personalvårdsenhet utarbetat program för en upplysningsverksamhet bland värnpliktiga som bl.a. innehåller frågor om prostitution. Styrelsen har också genom kurser i samarbete med försvaret utbildat personalvårdare från hela Sverige. Denna verksamhet skulle kunna byggas ut och göras till obligatorisk verksamhet bland värnpliktiga anser socialstyrelsen. Socialstyrelsen anser vidare att sexualupplysningen bör få en större roll i försvarets medborgarundervisning eller att den kopplas samman med upplysning om alkohol och narkotika.

Denna uppfattning delas emellertid inte av överbefälhavaren, (ÖB). ÖB anför som sin principiella uppfattning att de värnpliktiga inte bör omfattas av annan verksamhet än försvarsmaktens utbildning, beredskap eller funktio-

ner i direkt samband därmed. Vad gäller de olika inslag av samlevnadsutbildning som förekommer inom den av försvarsmakten bedrivna frivilliga fritidsundervisningen framhåller ÖB att vissa erfarenheter härav är goda.

När det gäller prostitutionsutredningens förslag att använda sig av fackföreningarna som en naturlig kanal att nå män avstyrker flera remissinstanser detta förslag. Statens invandrarverk tror inte att utredningens förslag att de lokala fackföreningarna skulle bilda stödgrupper för män med sexuella problem är realistiskt ens för svenska män. Svenska kommunförbundet ställer sig undrande inför detta förslag. Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, SKTF, anser att det inte kan vara fackförbundens uppgift att hjälpa medlemmar med sådana känsliga problem som sexuella relationsstörningar. De resurser och kunskaper som krävs för sådana problem har inte fackförbunden. Förbundet anser inte heller att dessa problem kan tänkas härledas från problem på arbetsplatserna.

Jag vill här även redogöra för socialstyrelsens sexualupplysning till unga pojkar och män.

Socialstyrelsen framhåller i sitt remissyttrande att pojkar mellan 13 och 16 år inte tar emot skolans sexualupplysning i samma utsträckning som flickorna i samma ålder. Socialstyrelsen framhåller därför att det är nödvändigt att på annat sätt komma i kontakt med pojkar i tonåren.

Jag anser det angeläget att lärare, ungdomsledare och andra som kommer i kontakt med tonåringar också tar upp frågor om sexualitet med ungdomarna och inte enbart ser detta som en angelägenhet som rör föräldrar och barn. Det gäller inte minst de tonåringar som finns i socialt utsatta grupper och miljöer. Jag delar RFSU:s uppfattning att fritidsgårdar och idrottsföreningar är viktiga fora för information och utbildning för de yngre männen. Fritids- och idrottsledare bör därför få speciellt stöd och kunskap för att tala med pojkar om sex- och samlevnadsfrågor och könsroller.

I likhet med socialstyrelsen anser jag att det är angeläget att så långt möjligt försöka nå även männen med information och utbildning i frågor som rör könsroller, sexualitet och samlevnad. Jag återkommer till denna fråga.

2.4.2 Sexual- och samlevnadsupplysning till invandarmän

Prostitutionsutredningen pekar på en överrepresentation av invandarmän såväl bland de professionella hallickarna som bland kunderna.

Statens invandrarverk påpekar att utländska medborgare inte nås av den information som ges under värnpliktsutbildningen.

När det gäller invandarmän vill jag gärna fästa uppmärksamheten på en undersökning som socialstyrelsen nyligen har påbörjat. Socialstyrelsen genomför en pilotstudie i syfte att få kunskaper om olika invandarmäns syn på sexualitet, samlevnad, könsroller, familjeplanering, familjemönster m.m. samt vad som händer i mötet med den svenska kulturen på dessa områden. Målet med studien är att få kunskaper om hur man skulle kunna ge

invandrarmän en för dem adekvat och anpassad samlevnadsupplysning inom ramen för socialstyrelsens abortförebyggande informationsarbete riktat till invandrare.

Vi är numera väl medvetna om språksvårigheternas betydelse för invandrare. Stora resurser har också satsats för att avhjälpa detta. Men de svårigheter det innebär att komma till en kultur med andra traditioner och normer kring vad som uppfattas som manligt och kvinnligt, andra sexualvanor m.m. har förmodligen underskattats. Det är angeläget att information, enligt min bedömning, ges till invandrare bl.a. om det svenska samhällets syn på prostitution, våldtäkt och misshandel. Jag återkommer till detta senare.

2.4.3 Ungdomsmottagningar

Då det gäller möjligheterna att nå de äldre tonåringarna anser prostitutionsutredningen att de befintliga ungdomsmottagningarna borde vara lämpligast att utnyttja och vidareutveckla.

Denna uppfattning delas av bl.a. SÖ, Svenska kommunförbundet och Riksförbundet Hem och Skola. SÖ vill se ungdomsmottagningarna som ett komplement till skolhälsovården. SÖ finner därför fördelar med sådana ungdomsmottagningar som utgör en del av skolhälsovården. Exempel på sådana lösningar finns i t.ex. Stockholms och Sollentuna kommuner. Ungdomsmottagningarna har med denna konstruktion visat sig spela en viktig roll i skolans uppföljningsansvar för ungdomar upp till 18 år. Vidare erbjuder de goda möjligheter till samspel med skolans undervisning och skolhälsovårdens reguljära verksamhet.

Även jag delar prostitutionsutredningens syn på ungdomsmottagningarnas viktiga roll i undervisnings- och upplysningsarbetet. Jag anser därför att personalen vid ungdomsmottagningarna inom ramen för sin verksamhet bör ta upp frågor som rör sexualitet och samlevnad i ett vidare perspektiv med de besökande ungdomarna.

2.4.4 Abort- och preventivmedelsrådgivning, mödravårds- och barnavårdscentraler

Prostitutionsutredningen konstaterar att samhället genom sjukhusens abort- och preventivmedelsrådgivning, liksom genom mödra- och barnavårdscentralerna, har goda möjligheter att nå de vuxna kvinnorna med information om sexual- och samlevnadsproblem.

Landstingsförbundet framhåller att landstingen är beredda att ta sin del av ansvaret för det förebyggande arbetet inom exempelvis mödra- och barnhälsovårdens ram.

Information om preventivmedel och abortförebyggande åtgärder bedrivs av socialstyrelsens nya byrå för hälsoupplysning i samarbete med bl.a. RFSU som ett led i ett utvecklingsarbete. Socialstyrelsen framhåller i sitt remissvar

att en bärande tanke i bl.a. det abortförebyggande arbetet är att verksamheten skall vara en integrerad del i hälso- och sjukvårdens ordinarie arbete. Personalen inom mödra- och barnhälsovården, barnmorskor, sjuksköterskor och läkare, har här en nyckelroll eftersom den når alla blivande mödrar, de flesta förskolebarn och en stor del av fäderna.

Jag vill i sammanhanget framhålla de betydande erfarenheter som socialstyrelsen har från sitt arbete med sex- och samlevnadsupplysning. Dessa kunskaper kommer olika personalgrupper till del genom informations- och utbildningsmaterial, konferensverksamhet m.m. Det är ett arbete som i sig kan sägas motverka prostitution och det kan tillämpas och kombineras med förebyggande arbete direkt riktat mot prostitution. Jag vill även peka på den under år 1980 tillsatta abortkommittén som bl.a. har i uppdrag att överväga ett särskilt åtgärdsprogram för att förbättra informationen om samlevnadsfrågor och abortförebyggande åtgärder.

2.4.5 Veneriska sjukdomar

Socialstyrelsen och SÖ påpekar att prostitutionsutredningen inte har beaktat de sexuellt överförbara sjukdomarna. SÖ framför att våra medicinska kunskaper på detta område har fördjupats påtagligt under det senaste decenniet. Såväl SÖ som socialstyrelsen redogör för en rad sjukdomar som sprids vid sexuell samvaro av såväl homo- som heterosexuell art. Flera av de veneriska sjukdomarna ger ofta inga eller obetydliga besvär vilket leder till att den smittade sig ovetande kan föra infektionen vidare under lång tid. De sjukvårdsresurser som finns utnyttjas ofta mycket lite på grund av reella eller psykologiska hinder.

Jag vill starkt understryka att det är viktigt att de ökade kunskaperna om de veneriska sjukdomarna och deras konsekvenser uppmärksammas i information om prostitution. Det bör påpekas att de sexuellt överförbara sjukdomarna inte bara är ett hälsoproblem för de prostituerade utan även för de prostituerades kunder och deras sexuella partners. En ökad medicinsk insikt kan enligt min mening också medföra att man i större utsträckning tvekar inför sexuella kontakter med prostituerade.

2.4.6 Allmän upplysning och opinionsbildning

Det är angeläget att information och upplysning bedrivs av såväl myndigheter som organisationer. Då det gäller att aktivt delta i arbetet bland prostituerade och deras kunder anser jag liksom prostitutionsutredningen att även kyrkliga samfund, ideella organisationer och kvinnoorganisationer är viktiga opinionsbildare i samlevnadsfrågor. Det gäller också scoutrörelsen, ungdomsorganisationer och idrottsrörelser som spelar en viktig roll för ungdomarnas fritid.

Även om skolan har en särskilt viktig roll i åsiktsbildningen kring

sexualitet- och samlevnad beror det ytterst på samhället i dess helhet vilken genomslagskraft budskapet får. Samtidigt som det sker förbättringar inom skolans värld krävs kraftåtgärder för att förändra det övriga samhällets attitydpåverkan som kan iakttagas i film, videogram, TV, veckotidningar m.m. Det är här av värde om det kan råda en samstämmighet mellan skolans mål för samlevnadsundervisningen och den inställning ungdomarna möter på fritiden.

2.4.7 Prostitutionsförebyggande arbete

En förutsättning för att genom förebyggande åtgärder motverka och minska prostitutionen är att skapa förståelse för de orsaker till prostitutionen som finns att söka i samhällsutvecklingen, i de traditionella könsrollerna och den ojämlika synen på mäns och kvinnors sexualitet. Prostitutionen bör sålunda som jag tidigare har framhållit bekämpas genom insatser på många områden. Det finns ofta komplicerade sociala faktorer bakom kvinnans och mannens deltagande i prostitutionen. Det finns redan kunskap och material för en sådan upplysningsverksamhet om detta. Jag vill här erinra om den omfattande analys som de sakkunniga och sekreterarna inom prostitutionsutredningen har gjort av samhälle, könsroller och sexualitet i rapporten (Ds S 1980:9) Prostitutionen i Sverige. Rapporten utgör ett värdefullt material som bör användas i olika utbildningssammanhang.

Att bedriva attitydpåverkan och upplysning i sexual- och samlevnadsfrågor är ett krävande arbete som ställer särskilda krav på sina utövare. Det krävs också att en metodik utarbetas för att nå människor på ett personligt plan. Inom socialstyrelsen finns en omfattande erfarenhet bl.a. från arbetet med sexual- och samlevnadsupplysning som bör tas tillvara. Socialstyrelsens nuvarande upplysningsverksamhet i sexual- och samlevnadsfrågor bör dock ges ett vidare innehåll. Betydelsen av en ömsesidig och jämlik sexualitet bör enligt min bedömning komma till ett klart uttryck i det attitydpåverkande arbetet.

För att få underlag för det fortsatta arbetet med att förebygga prostitution bör socialstyrelsen initiera särskilda projekt. Sådana utvecklingsprojekt bör belysa vilka grupper som det är särskilt angeläget att nå och hur berörda myndigheter och organisationer kan nå ut till dessa grupper i det prostitutionsförebyggande arbetet. När det gäller frågor om könsroller och prostitution är det särskilt viktigt att komma i kontakt med unga människor. Det är enligt min mening angeläget att metoder utvecklas för att integrera dessa frågor i det upplysningsarbete om sexual- och samlevnadsfrågor som i dag bedrivs av bl.a. SÖ, landsting, kommuner och frivilliga organisationer. En försöksverksamhet bör omfatta främst ungdomar, värnpliktiga, invandrarmän och olika yrkesgrupper som kommer i kontakt med prostitutionen.

Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att anvisa medel för detta

ändamål från det under socialdepartementets huvudtitel anvisade reservationsanslaget A 3; Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet.

Jag vill framhålla att de ideella organisationernas liksom folkrörelsernas och studieförbundens positiva inställning till att på olika sätt medverka i det förebyggande arbetet mot prostitution bör tas till vara.

2.5 Förbud mot offentliga pornografiska föreställningar

Som jag inledningsvis har anfört har prostitutionsutredningen föreslagit att det införs ett förbud i allmänna ordningsstadgan mot offentliga pornografiska föreställningar. Inom socialdepartementet har upprättats ett förslag till lag om sådana ändringar i stadgan. På min hemställan beslöt regeringen den 11 mars i år att inhämta lagrådets yttrande över lagförslaget. Det närmare innehållet i förslaget framgår av lagrådsremissen, som bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Syftet med förbudet mot offentliga pornografiska föreställningar är att motverka prostitutionen. Som jag har anfört i lagrådsremissen är steget från sexklubb till prostitution inte långt och många gatuprostituerade har tidigare varit verksamma i sexklubbssammanhang. Ett förbud utgör även en markering från samhällets sida mot en företeelse som motverkar strävandena för jämställdhet mellan könen och verklig sexuell frihet byggd på samhörighet och gemenskap. Jag vill också erinra om att pornografiska föreställningar inte är tillåtna i våra nordiska grannländer.

Förslaget i lagrådsremissen innebär att de offentliga pornografiska föreställningarna, vilka hittills krävt tillstånd från polismyndigheten, blir förbjudna. Den som anordnar en föreställning i strid mot förbudet skall straffas med böter eller fängelse i högst sex månader och den som medverkar till gärningen skall dömas till ansvar enligt brottsbalkens bestämmelser om medverkan. Det föreslagna förbudet avses inte medföra någon ändring av det hittillsvarande begreppet pornografisk föreställning. Förbudet avser sålunda föreställningar med levande aktörer, där sexuella situationer eller händelseförlopp framställs på ett ohöljt och utmanande sätt. Utanför förbudet faller sådana sammankomster som avses i lagen (1959:618) om allmänna sammankomster, bl.a. teaterföreställningar. Inte heller de gällande tillståndsreglerna i allmänna ordningsstadgan omfattar dessa sammankomster. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Lagrådet har yttrat sig över lagförslaget i lagrådsremissen. Utdrag ur lagrådets protokoll den 16 mars i år bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Vad lagrådet i yttrandet har anfört för att klargöra avgränsningen av straffbarheten för medverkan till brott mot det nya förbudet har jag ingen erinran emot. Det föranleder dock som lagrådet har framhållit ingen markering i lagtexten.

Två ledamöter av lagrådet har förordat att ikraftträdandebestämmelsen kompletteras med en övergångsregel. Ett tillstånd som meddelats före det föreslagna ikraftträdandet den 1 juli 1982 och som innefattar rätt att anordna pornografisk föreställning även under tid därefter skulle enligt den föreslagna övergångsregeln få fortsätta att gälla, dock längst till utgången av september månad 1982. Motivet som åberopas är att en innehavare av ett sådant tillstånd bör ges ett visst rådrum att avveckla verksamheten.

En ledamot av lagrådet har anslutit sig till departementsförslagets ståndpunkt att förbudet skall gälla generellt från och med den 1 juli 1982. Som denne har anfört har frågan om förbud mot pornografiska föreställningar diskuterats en längre tid, och ett sådant förbud har föreslagits av prostitutionsutredningen. Även jag anser att inte ens den som fått tillstånd som avser tid efter den 30 juni 1982 kan ha något större behov av ett rådrum för omställning. Jag förordar som i lagrådsremissen att lagändringarna träder i kraft den 1 juli 1982 utan att det därvid införs någon övergångsregel. Detta innebär som lagrådet har anfört att tillstånd som avser tid efter den 30 juni 1982 upphör att gälla med utgången av juni månad samma år.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen

1. föreslår riksdagen att anta förslaget till lag om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617),
2. bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört i det föregående om prostitutionen.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad som föredraganden har anfört för den åtgärd och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

*Bilaga 1***Sammanfattning**

Prostitutionen bör inte heller i fortsättningen vara kriminaliserad men de män som köper sexuella tjänster av narkotikaberoende kvinnor bör straffas.

Det är ett par av de slutsatser som utredaren kommer fram till i sitt betänkande.

Prostitutionen har debatterats intensivt i Sverige under senare år. Ofta har då debatten varit känslomässigt laddad och kännetecknats av brist på sakligt underlag. Lösa påståenden och överdrifter har upphöjts till sanningar.

Det har därför varit angeläget att i enlighet med direktiven få till stånd en ingående kartläggning av problemets orsaker, omfattning och lokala utbredning. Självfallet har det inte varit någon lätt uppgift att kartlägga den i viss mån dolda företeelse som prostitutionen och de inblandade personerna utgör.

För att sätta in prostitutionen i sitt sammanhang inleds betänkandet med en historisk översikt. Det konstateras att prostitutionen är en uråldrig företeelse som funnits i skilda länder med olika kulturer och samhällsskick. För svenskt vidkommande läggs huvudvikten av den historiska redogörelsen på den tid under vilken prostitutionen var lagreglerad eller från omkring 1850 till 1918. Den s. k. reglementeringen, som innebar registrering av kvinnor med skyldighet för dem att regelbundet anmäla sig och låta sig läkarundersökas, var huvudsakligen inriktad på att minska spridningen av de veneriska sjukdomarna.

I det därpå följande kapitlet redogörs för de svenska rättsregler som kan vara tillämpliga i prostitutionssammanhang. Det finns redan stora lagliga möjligheter att angripa problemet såväl med hjälp av strafflagstiftning som med social lagstiftning.

I avsnittet "Nutida svensk prostitution" görs en genomgång av den heterosexuella prostitutionens struktur och omfattning och av den homosexuella prostitutionen mellan män. Av avgörande intresse är här att konstatera att prostitutionen minskat kraftigt under senare år. En jämförelse med förhållandena under mitten av 1970-talet mellan de fem olika typer av prostitution som vi har i Sverige visar att gatuprostitutionen minskat med 40 procent, prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer med 60 procent och sexklubbsprostitutionen med hela 80 procent. Också hotell- och restaurangsprostitutionen och den s. k. call-girlverksamheten har gått ner. Förklaringen till nedgången är att söka i den uppmärksamhet som prostitutionen varit föremål för under de senaste åren – av massmedia, polis, domstolar, politiska instanser och sociala myndigheter.

En stor grupp människor berörs dock fortfarande av prostitutionen. Varje år är omkring 100 000 män köpare, 2 000 kvinnor säljare och uppskattnings-

vis 2 000 är hallickar. Av kvinnorna är ungefär 1 000 gatuprostituerade, omkring 500 prostituerade på massageinstitut och ateljéer, runt hundratalet sexklubbsprostituerade och mer än 300 s. k. lyxprostituerade.

De ofta framförda påståendena om att många mycket unga flickor prostituerar sig och att prostitutionen går allt längre ner i åldrarna har inte blivit belagda. Andelen prostituerade under 18 år är mindre än fem procent av de kända gatuprostituerade och inom övriga prostitutionsformer förekommer i stort sett inte så unga prostituerade. Mindre än en procent av de gatuprostituerade är under femton år. Däremot har relativt många kvinnor någon gång prostituerat sig. Så har t. ex. ungefär två procent av de kvinnor som föddes i Stockholmsområdet under mitten av 1950-talet ägnat sig åt prostitution – låt vara många av dem ytterst kortvarigt.

Gatuprostitution förekommer som ett permanent inslag i stadsbilden i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping. Tillfällig gatuprostitution förekommer då och då i ett tiotal av landets övriga större städer.

Massageinstitut – f. n. omkring 100 i landet med två till tre prostituerade vid varje verksamhet – finns i de större städerna i mellan- och sydsverige, med en koncentration i och omkring Stockholm och Göteborg.

Sexklubbar finns i Stockholm och Göteborg samt i ytterligare fyra städer i syd- och mellansverige, dock ej i Malmö. Prostitution förekommer vid klubbarna i landsorten, medan sådan verksamhet inte har iakttagits vid de klubbar som nu drivs i Stockholm och Göteborg. Hotell- och restaurangprostitution torde förekomma i de flesta större städer där lämpliga lokaler finns. Denna prostitutionstyp, liksom call-girlverksamheten, har varit svår att kartlägga närmare på grund av dess slutna karaktär och förtegenhet hos de inblandade.

De prostituerade kvinnorna kommer huvudsakligen från den grupp som har det svårast i samhället. Kriminalitet och narkotikamissbruk är många gånger vanligare än hos kvinnor i genomsnitt. Av de kända gatuprostituerade kvinnorna är ungefär hälften straffade, mot två till tre procent i den kvinnliga befolkningen i övrigt. Av de ateljé- och sexklubbsprostituerade är cirka 25 procent straffade. De vanligast förekommande brotten är enklare förmögensbrott och narkotikabrott. Andelen narkotikamissbrukare bland de gatuprostituerade varierar tämligen kraftigt mellan de olika orterna; i Malmö är så gott som samtliga kända gatuprostituerade narkotikamissbrukare, medan motsvarande andel i Stockholm kan beräknas till omkring 25 procent av gruppen kända gatuprostituerade.

Männen/köparna kan grovt delas in i två grupper. Den ena och helt dominerande gruppen utgörs av ett tvärsnitt av vanliga svenska män, ofta gifta eller sammanboende och med barn. Den andra gruppen består av män från den undre världen, ofta med inslag av gravt kriminaliserade män.

Bland hallickarna kan sinsemellan mycket olika grupper urskiljas. Där finns den numerärt största gruppen – husbehovshallickarna – och den avsevärt mindre gruppen professionella hallickar. Till hallickarna kan även

vissa annonsörer, vissa hyresvärdar och sexklubbsinnehavare räknas.

En central fråga när man diskuterar prostitutionen är dess ekonomi. Bruttointäkten inom prostitutionen i Sverige under 1980 beräknas till 120 miljoner kronor därvid massage- och ateljéprostitutionen svarar för den största andelen, cirka 65 miljoner kronor. Sedan utgifter av olika slag har erlagts kan man räkna med att ungefär 30 miljoner återstår att investera i kapitalvaror och sparande.

De sociala följderna för kvinnor som prostituerat sig regelbundet under en längre tid bli inte så sällan stora. Kvinnor isoleras ofta från släkt och vänner och förlorar kontakten med det etablerade samhället. Relationerna till män utanför prostitutionen blir svårbemästrade för många av dem. Likaså kan många känna ett sådant förakt och avståndstagande inför sin egen kropp och sexualitet att detta kan omöjliggöra fungerande relationer. Risken för en kvinna som prostituerar sig att utsättas för psykiskt eller fysiskt våld är stor, i synnerhet om hon lever i en hallickrelation. Likaså ökar risken för missbruk av alkohol eller narkotika, liksom risken att drabbas av könssjukdomar. En kvinna som prostituerat sig regelbundet och inte är missbrukare vänjer sig slutligen ofta vid relativt höga inkomster och tillägnar sig snabbt en livsstil där dessa inkomster blir en nödvändighet. I de fall kvinnan lämnar prostitutionen är hennes möjligheter att få en inkomst som närmar sig vad hon varit van vid oftast obefintliga. De ekonomiska problemen kan därför bli mycket betungande.

För de flesta män som någon enstaka gång varit köpare har prostitutionen troligen inga direkta följder. De män som däremot mer regelbundet besöker prostituerade tar sannolikt viss psykisk skada. Deras förmåga att upprätta normala relationer begränsas. Deras föreställning om kvinnan som en vara, som kan köpas för pengar späds på. Deras benägenhet att skilja ut sexualiteten och begränsa den till känslolös utlösning ökas.

På ett övergripande plan slutligen bidrar prostitutionen och den mytbildning kring denna, som sprids genom herr- och pornografitidningarna till att upprätthålla de ojämlika könsrollerna och till att befästa synen på sexualiteten som en från andra mänskliga relationer frikopplad prestationsfunktion.

I avsnittet om homosexuell prostitution redogörs bl. a. för de kontaktmöjligheter som de homosexuella har. Deras sätt att söka nya partners påminner ofta om heterosexuella prostitutionskontakter. Detta har skapat den uppfattningen att prostitution är vanligt förekommande mellan homosexuella men så tycks inte vara fallet. Det torde i Stockholm och Göteborg röra sig om några tiotal yngre män eller pojkar som på vardera orten i varierande utsträckning ägnar sig åt prostitution.

I kapitlet "Prostitutionens orsaker" har försök gjorts att finna förklaringar till varför vissa kvinnor prostituerar sig eller varför vissa män söker prostitutionskontakter. Det är inte möjligt att ge någon enkel och entydig förklaring. I avsnittet "Samhälle, könsroller och sexualitet" framförs vissa

sociologiska teorier som förklaring. Prostitutionen som social förteelse har naturligtvis åtskilligt att göra med kulturmönster och könsrolls fördelning. Mannen som initiativrik presterande, kvinnan som villig och tillmötesgående. Att sedan just den specielle mannen köper sexuella tjänster och att just den kvinnan prostituerar sig har ofta sin förklaring i individuella omständigheter.

Mycket har redan gjorts för att minska prostitutionen. Detta gäller framför allt i Stockholm och Malmö. I avsnittet "Aktuella sociala projekt för att komma till rätta med gatuprostitutionen" redogörs för myndigheternas insatser och för socialarbetarnas sätt att arbeta. De har bedrivit en intensiv uppsökande verksamhet. De har med andra ord huvudsakligen arbetat på gatan och inte bakom skrivbord på socialbyråer.

Förhållandena i våra grannländer har översiktligt granskats både när det gäller aktuell lagstiftning och förekomsten av prostitution. I Danmark är prostitutionen tämligen utbredd och har kontinentala inslag som inte förekommer hos oss eller i de andra nordiska länderna. I Oslo finns viss ungdomsprostitution som låtit tala om sig men som tydligen visat sig inte vara av sådan alarmerande omfattning som det först gjorts gällande. Finland är det land där prostitution tycks förekomma i mycket ringa omfattning. Någon förklaring till denna skillnad har varit svår att finna.

I de överväganden som kartläggningen föranlett understryks kraftigt att det är nödvändigt att veta prostitutionens omfattning och dess orsaker innan det är meningsfullt att diskutera olika lösningar. Prostitutionen som problem måste också sättas i relation till andra problem i vårt samhälle. Samtidigt som det är på sin plats att varna för en alltför känsloladdad debatt är det engagemang som inte minst kvinnoorganisationerna visat av stort värde när det gäller att komma till rätta med prostitutionen. Tyvärr har prostitutionen ofta behandlats som en utpräglad kvinno- och jämställdhetsfråga. Behandlar man emellertid prostitutionen enbart som en kvinnofråga och koncentrerar intresset till de inblandade kvinnorna bortser man från att tillgången på prostituerade helt är beroende på efterfrågan. Att det alltså i hög grad gäller männens sociala situation – deras krav, behov och attityder. Var de inte villiga att betala för de prostituerades tjänster hade vi inte någon prostitution. Om prostitutionen vidare inte var något annat än en jämställdhetsfråga skulle man i princip få en tillfredsställande lösning lika väl genom att uppmuntra manlig prostitution som genom att motarbeta kvinnlig – men alla inser ju att detta är en absurd tanke. Prostitutionen är ett mänskligt problem – inte ett mans- eller kvinnoproblem. Det är en fråga om mänskliga relationer, om ömsesidig hänsyn och respekt för varandra, om mänsklig värdighet. Det skulle vara en fördel om fler män engagerade sig för problemets lösning.

Ett skäl att godta prostitution sägs ibland vara att den är enda möjligheten för handikappade män att få sexuellt och känslomässigt umgänge. Det har dock visat sig att det är få handikappade män som söker prostitutionskon-

takter och att det rent känslomässiga utbytet i allmänhet är ringa. De handikappades problem – och det gäller då också kvinnornas – måste kunna lösas på annat sätt.

Ett annat påstående, nämligen att sexualbrottsligheten skulle minska genom att det finns tillgång till prostituerade, finns det inte tillräckliga vetenskapliga bevis för. Det finns också vetenskapliga undersökningar som pekar på motsatsen.

Ett svårt problem i samband med prostitutionen är de narkotikamissbrukande kvinnorna. Om narkotikamissbruket är en följd av prostitutionen eller tvärtom är svårt att säga. Det är däremot helt klart att det är så gott som omöjligt att få dessa kvinnor att sluta med prostitution. Fanns å andra sidan inte möjligheten att skaffa sig pengar genom prostitution skulle de flesta bli hänvisade till stölder, rån och liknande brottslighet liksom de missbrukande männen. I dessa fall är narkotikamissbruket och inte prostitutionen det primära problemet som det gäller att på allvar ta itu med.

Exemplet narkotika-prostitution visar på de uppenbara svårigheter som finns när det gäller att komma åt prostitutionen. Att tro att det helt går att utrota den förefaller inte realistiskt. Målet måste nog sättas vid att söka hålla prostitutionen på en så låg nivå som det någonsin är möjligt.

I själva åtgärdsförslaget tas först frågan upp om vad som kan göras för att förhindra att prostitution över huvud taget uppkommer. När det gäller prostitution liksom när det gäller brottslighet, missbruk och andra sociala missförhållanden borde vi satsa betydligt mer på förebyggande åtgärder och inte avvakta med insatser tills allting redan gått snett. Man borde alltid börja från grunden, dvs. med barnen. Vi måste ge dem en tryggare uppväxt och därigenom skapa möjlighet för dem att i fortsättningen få känna gemenskap med andra och uppleva sexualitet som ett uttryck för närhet och omtanke och inte som en handelsvara. Det är på sikt den säkraste vägen att förebygga prostitution.

Också skolans uppgift att förmedla kunskap i samlevnadsfrågor blir föremål för granskning. Enligt läroplanen skall alla skolelever efter genomgången årskurs åtta ha fått en allsidig och utförlig undervisning om sexual- och samlevnadsfrågor. Om läroplanen speglade verkligheten skulle allt vara gott och väl. Det finns emellertid anledning att sätta frågetecken för hur det förhåller sig därmed. Av en mindre undersökning utförd under våren 1981 vid pedagogiska institutionen, universitetet i Linköping om yngre tonåringars kunskaper om och inställning till sex framgår att dessa tonåringars kunskaper inte motsvarar skolan målsättning. Undervisningen upplevs ofta som känslolös och teknisk. Helklassundervisning kan försvåra för eleverna att ställa frågor i dessa för många känsliga ämnen. Däremot upplever många, särskilt flickor, kontakten med skolsköterska eller gynekolog vid ungdomsmottagning som positiv. Man bör mot bakgrund härav överväga om inte dessa kan utnyttjas mer systematiskt som undervisare beträffande stora delar av samlevnads- och sexualundervisningen. Undervis-

ningen bör även i större utsträckning än vad nu sker ges i mindre grupper och möjligen komma tidigare än i åttonde klass.

När det gäller åtgärder att komma till rätta med den prostitution som redan existerar har frågan om kriminalisering av prostitutionen tilldragit sig störst intresse. Krav på kriminalisering kommer från många håll och av företrädare för vitt skilda åsikter i övrigt. Även en regeringsledamot har redan uttalat sig för straffbeläggning. Trots detta finns det all anledning att noga pröva skälen för och emot en kriminalisering. Ett förbud skulle självfallet avhålla många män från att ta prostitutionskontakter och också verka avskräckande på kvinnornas verksamhet. En kriminalisering reser emellertid allvarliga problem av skilda slag. Hur skulle det t. ex. bli möjligt att effektivt ingripa vid de 200 000 prostitutionstillfällen som varje år förekommer bara i Stockholm? Att åstadkomma förbud vars efterlevnad inte går att kontrollera, urholkar rättsmedvetandet och minskar respekten för andra regler och lagar. Motståndet mot nya förbud särskilt sådana som rör människors privatliv har också ökat. Vidare skulle en straffbestämmelse vara svår att utforma och möjligheterna att bevisa att en brottslig handling ägt rum måste bli ytterst begränsade. Dessa och ytterligare skäl som talar mot en straffbeläggning gör att prostitutionen i Sverige också i framtiden bör vara straffri.

Den nödvändiga uppstramningen får ske på annat sätt. En möjlighet erbjuder nuvarande regler om frihetskränkande otukt som stadgar straff för den som övar könsligt umgänge med någon under otillbörligt utnyttjande av att denne befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd. Om domstolarna anser sig inte kunna föra in otillbörligt utnyttjande av narkotikapåverkad prostituerad under stadgandet föreslås att det vidgas genom att "narkotikapåverkat tillstånd" tillförs brottsbeskrivningen. Att använda sig av narkotikapåverkade eller narkotikaberoende prostituerade framstår såsom särskilt hänsynslöst och straffvärt. Straff för den som köper sig tillfällig förbindelse med narkotikaberoende prostituerad bör därför införas. För att kvinnorna vid en sådan åtgärd inte skall drivas från prostitutionen in i brottslighet för att skaffa pengar till narkotika krävs att verksamma stödåtgärder är tillgängliga för dem.

Det borde vidare vara möjligt att få prostitutionen att minska genom att använda sig av straffbestämmelser för koppleri i vidare utsträckning än vad som nu sker.

Det krävs ett nytt staffansvar för hyresvärdar. Stadgandet skall – efter mönster av det nyligen införda medverkansansvaret vid dobbleri – avse fall då hyresvärdens först efter det att lägenheten uthyrts får kännedom om att denna utnyttjas i koppleriverksamhet och då underlåter att använda sin möjlighet att säga upp avtalet.

Denna och andra föreslagna skärpningar förusätter att insatserna för att hjälpa de prostituerade ökar. Det får inte bli så att åtgärderna mot t. ex.

hyresvärdarna har till följd att kvinnorna endast drivs ut på gatan med ökad risk för våldsövergrepp.

Genom ett flertal domstolsavgöranden är fastslaget att prostituerade är skyldiga att deklarerera sina inkomster och betala skatt på dem. Det är emellertid synnerligen ovanligt att så sker. Att kräva att gällande skattelagstiftning skall tillämpas konsekvent mot prostituerade är på flera sätt olustigt. Att inte ens söka tillämpa gällande skattelagstiftning är å andra sidan felaktigt. Samhället avhänder sig också därigenom ett verksamt medel då det gäller att förmå enskilda prostituerade att upphöra med verksamheten. Åtminstone för en del av de prostituerade kvinnorna är de förhållandevis stora inkomsterna den stora drivkraften. Det förefaller föga troligt att självdeklarationer skulle avlämnas i någon större omfattning men det borde vara praktiskt möjligt med sköntaxering av åtminstone de mer yrkesinriktade prostituerade som t. ex. bedriver sin verksamhet i ateljéer. De står för en stor del av prostitutionsarbetet och också för en stor del av intäkterna.

Utöver sådana åtgärder av mer juridisk karaktär föreslås att den typ av sociala insatser som gjorts i Stockholm och Malmö sätts in i de städer där gatuprostitution förekommer. Åtgärderna bör också syfta till hjälp och råd till de män som köper prostituerades tjänster. Det påpekas också vilken nytta kyrkan och ideella organisationer skulle kunna utträta genom praktiskt handlande men också genom debatter och upplysning i samlevnadsfrågor.

Ett särskilt kapitel ägnas i övrigt åt information och upplysning. Genom ungdomsmottagningar, mödravårdscentraler och liknande finns goda möjligheter att nå ut med erforderlig information. För att bättre nå männen borde tiden under värnpliktsutbildningen kunna utnyttjas. Också fackföreningar och en mängd andra organisationer och institutioner skulle kunna vara naturliga kanaler för att väcka debatt och sprida information. RFSU har självfallet en stor uppgift att fylla i detta sammanhang.

I utredningens uppdrag har utöver kartläggning av prostitutionen också ingått att göra en utvärdering av 1973 års lagstiftning om formerna för offentlig pornografisk föreställning och en kartläggning av verksamheten vid sexklubbarna har också skett. Det har därvid konstaterats att sexklubbarnas antal minskat kraftigt sedan mitten av 1970-talet. Från att vi 1975 haft 91 klubbar i 35 polisdistrikt har vi i dag 15 klubbar spridda på fem polisdistrikt. Av klubbarna ligger fem i Stockholm och tre i Göteborg. I Malmö finns sedan våren 1977 inte någon sexklubb. På storstadsklubbarna förekommer inte såvitt kunnat utrönas någon prostitution medan sådan tidvis förekommer på de övriga klubbarna, som är belägna i södra och mellersta Sverige.

Minskningen av antalet klubbar beror till en del på det tillståndstvång av polismyndighet som 1973 infördes men framför allt på att allmänhetens intresse för sexklubbar avtagit.

När det gäller frågan om samhället skall ingripa med förbud för att göra slut på de återstående sexklubbarna eller inte framhålls att kriminella personer och kriminalitet förekommer i samband med sexklubbarna.

Sexklubbsprostitutionen har som tidigare anförts nedgått med 80 procent sedan mitten av 1970-talet men fortfarande prostituerar sig ett hundratal kvinnor på klubbar ute i landet, dock ej i Stockholm och Göteborg. För många som deltar i sexshowerna är steget till prostitution inte långt. De män som besöker klubbarna befästs i inställningen om kvinnan som ojämlig och sexualiteten som avskild från andra mänskliga relationer.

Sexklubbar är vidare en tämligen ung företeelse i vårt land och finns inte i de övriga nordiska länderna. De program som framförs kan inte sägas berika det svenska kulturlivet. I stället motverkar de samhällets strävan mot jämställdhet och verklig sexuell frihet byggd på samhörighet och gemenskap.

Som skäl för att inte förbjuda verksamheten talar bl. a. risken för illegala klubbar och motviljan mot nya förbud.

Till de skäl som redovisats för ett förbud kommer dock det avgörande argumentet att riksdagen år efter år uttalat sig mot verksamheten vid klubbarna.

Den offentliga pornografiska föreställningen bör därför förbjudas. Förbudet bör intas i den allmänna ordningsstadgan. Att förbjuda varietéföreställningar vid vilka nakenframträdanden och strip-tease förekommer är däremot opåkallat. En avvägning av vad som i praktiken skall anses som pornografisk föreställning måste därför utformas med hänsyn härtill.

Sammanställning av remissyttrandena över prostitutionsutredningens betänkande (SOU 1981:71) Prostitutionen i Sverige – bakgrund och åtgärder

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av socialstyrelsen, riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), överbefälhavaren (ÖB), riksskatteverket (RSV), skolöverstyrelsen (SÖ), statens ungdomsråd (SUR), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens invandrarverk (SIV), jämställdhetsombudsmannen, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Älvsborgs och Kopparbergs län, 1977 års sexualbrottskommitté (Ju 1977:03), yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977:10), jämställdhetskommittén (Ju 1976:08), ordningsstadgeutredningen (Kn 1977:02), Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet, Stockholms kommunstyrelse, socialnämnden och stadskontoret i Göteborg, Malmö kommun, kommunstyrelsen i Norrköping, socialnämnden i Örebro, Landsorganisationen i Sverige (LO), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), Riksförbundet Hem och Skola, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socionomförbund, Sveriges elevers centralorganisation, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Moderata kvinnoförbundet, Moderata ungdomsförbundet (MUF), Centerns kvinnoförbund, Centerns ungdomsförbund (CUF), Folkpartiets kvinnoförbund, Folkpartiets ungdomsförbund (FPU), Vänsterpartiet kommunisternas kvinnopolitiska utskott, Kommunistisk Ungdom, Svenska kyrkans centralsråd för evangelisation och församlingsarbete, Svenska kyrkans diakoninämnd, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Domkapiteln i Stockholm och Lund, Alla kvinnors hus, Fredrika Bremerförbundet, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Kvinnohusgruppen i Stockholm, Svenska kvinnors Vänsterförbund och Svenska Tidningsutgivareföreningen.

RÅ har avlämnat yttranden från överåklagaren vid åklagarmyndigheterna i Stockholms, Göteborgs och Malmö distrikt samt länsåklagarna i Jönköpings, Kopparbergs och Gävleborgs län. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har avlämnat yttranden från socialnämnderna i Trollhättan och Ale, polisstyrelsen i Borås samt kriminalvårdens Boråsregion. Länsstyrelsen i Malmöhus län har avlämnat yttranden från polisstyrelserna i Malmö och Helsingborg samt lokala skattemyndigheten i Malmö fögderi.

Dessutom har yttranden inkommit från Kvinnohusgruppen i Malmö, socialsekreterare inom Malmö socialförvaltning, Tidaholms aktionsgrupp mot porr och prostitution, företrädare för kyrkliga samfund i Borås, Rätt till liv, Malmö socialförvaltnings socialdemokratiska förening, Handelstjäns-

temannaförbundet (HTF), Yrkeskvinnors riksförbund, sektionen för verksamhet bland prostituerade inom Stockholms socialförvaltning, Föreningen Kvinnokultur och Sveriges Kommunaltjänstemannaförbund (SKTF) och Riksaktionen mot pornografi och prostitution.

2 Allmänna synpunkter på prostitutionsutredningens betänkande

Flera remissinstanser inleder sina remissvar med att uttrycka tillfredsställelse över de sakkunnigas och prostitutionsutredningens material. Sålunda konstaterar *SÖ* att en analys av såväl den prostituerade som av den som köper hennes tjänster aldrig tidigare har genomförts. *Svea hovrätt* framhåller att utredningen på ett förtjänstfullt sätt fullgjort uppdraget att kartlägga prostitutionens omfattning och karaktär samt de bakomliggande orsakerna till prostitutionen. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* anser att utredningens material ger värdefull information om prostitutionen i Sverige. *Folkpartiets kvinnoförbund* konstaterar att utredningen är utomordentligt välgjord och intressant. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *Svenska kyrkans diakoninämnd*, *Svenska kyrkans centralråd* och *SKTF*.

RFSU anser dock att den som enbart läser slutbetänkandet får begränsade möjligheter att förstå prostitutionens bakgrund och orsaker. *RFSU* fortsätter:

Vi vill uttrycka vår tacksamhet för det arbete som lagts ner av den ursprungliga arbetsgruppen. Sällan har utredare så grundligt och tvärvetenskapligt belyst prostitutionen såväl historiskt som i nutid, såväl i ett socialt som ett psykologiskt perspektiv. *RFSU* har haft stor nytta av materialet i sina olika verksamheter.

Centerns kvinnoförbund:

Faktaunderlaget som redovisats av de sakkunniga i utredningen har också medverkat till ett bättre kunskapsunderlag, vilket ökar förståelsen för ytterligare åtgärder för att komma till rätta med prostitutionen.

Några remissinstanser efterlyser vissa analyser. *Svenska kommunförbundet* anför:

När utredningen pekar på vikten av riktlinjer för barnuppfostran och att det borde finnas en informell social kontroll mellan människor så kan styrelsen instämma i detta men vill samtidigt peka på att avvägningen mellan frihet och kontroll är en mycket svår fråga som det knappast går att finna någon definitiv lösning på. Vad gäller behovet av en ökad informell social kontroll så är en sådan utveckling i huvudsak önskvärd men en ökad kontroll kan också ha negativa effekter och kan framför allt inte ses som isolerad från det samhälle och den samhällsutveckling vi haft under framför allt efterkrigstiden. Förbundsstyrelsen skulle gärna sett en mer genomarbetad beskrivning av sambanden mellan dessa områden och människors sexualitet. De framstår nu knappast som klara.

Föreningen Sveriges socialchefer anser att det i betänkandet saknas en analys av sambandet mellan pornografi och prostitution.

Socialstyrelsen påpekar att utredningen i större utsträckning borde ha sett prostitutionen som ett samhällsfenomen. Socialstyrelsen anför:

Frågan borde ha belysts utifrån de djupare orsaker som ligger i förändringar i samhället, strukturuomvandling, kommersialism samt ojämlikhet i arbetsliv och samliv. Betänkandet har endast kortfattat diskuterat prostitutionen i ett samhällsperspektiv. Styrelsen anser dock denna begränsning som förståelig med tanke på det utredningsmaterial som tidigare presenterats (Ds S 1980:9).

Sveriges socionomförbund:

Utredningens definitions- och avgränsningsresonemang är högst diskutabla. Vi tror att det är felaktigt, att använda begreppet prostitution om hela den hantering, som inrymmer såväl de prostituerades, deras köpare och kopplarnas verksamhet. Det hade varit rimligare, att använda en sammanfattande term, t. ex. könshandel som ofta används i massmedia idag, vilken inte förknippas med i första hand kvinnornas verksamhet.

Utredningens uppdelning av olika "prostitutionstyper", vilket felaktigt påstås vara vanligt, är tvivelaktig. Inom den nuvarande svenska könshandeln förekommer det ofta transsexuella prostituerade liksom par av män och kvinnor både som köpare och säljare. Med utredningens typindelning kan dessa varianter av könshandel inte kategoriseras. Utredningen hävdar vidare, att två "typer" av prostitution inte förekommer i dagens svenska samhälle, varför man ej behandlat dem. Detta är enligt vad vi erfarit i högsta grad felaktigt.

VPK:s kvinnopolitiska utskott anser att det är ett viktigt påpekande som görs i både rapporten och i betänkandet, nämligen att prostitutionen utgörs av två parter som köper resp. säljer sexuella handlingar.

När det gäller prostitutionsutredningens uppgifter om prostitutionens omfattning framhåller *BRÅ*:

Prostitutionsutredningens uppdrag har väsentligen inneburit en kartläggning av prostitutionens omfattning och karaktär. Denna del av uppdraget har utförts med anlitande av vetenskaplig expertis. Såvitt brottsförebyggande rådet (*BRÅ*) kan bedöma har utredningen här nått så långt man kan begära. Uppgifterna i betänkandet (s. 59 ff) om den nutida svenska prostitutionen får sålunda bedömas som relativt säkra när det gäller massageinstitut, poseringsateljéer och sexklubbar. För gatuprostitutionen är data mera osäkra vad gäller förändringen över tid. Mer systematiska undersökningar sattes in först fr. o. m. 1976/77. Data före denna tid är så pass osäkra att beskrivningen här mest får ses som en initierad gissning. Omfattningen av den s. k. lyxprostitutionen är svår att uppskatta men denna prostitutionsform utgör samtidigt endast en mindre del av den totala prostitutionen. *BRÅ* godtar utredningens uppfattning att prostitutionen i landet har ökat kontinuerligt sedan slutet av 1950-talet för att kulminera vid mitten av 1970-talet och därefter avta men vill i sammanhanget påpeka den osäkerhet som vidlåder uppgifterna om gatuprostitution.

FPU:

Vi vill framföra kritik mot utredningen när det gäller behandlingen av s. k.

lyxprostitution, d. v. s. restaurangprostitution och call-girlprostitution. På ett flertal ställen sägs i utredningen att man inte vet så mycket om denna typ av prostitution, och inte heller hur omfattande den är. Man "tror" att den är begränsad och att det mest rör sig om tillfällighetsprostitution. Det kan säkert stämma, men det hade varit bra om utredningen försökt undersöka och fastställa detta. Dessutom antyds att restaurangprostitutionen kan vara betydligt större än man tror.

3 Uppfostran och utbildning

Samtliga remissinstanser som har yttrat sig om det förebyggande arbetet delar prostitutionsutredningens uppfattning att det är genom att skapa en bra uppväxtmiljö för barnen som man på sikt kan förebygga prostitution.

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen ställer sig i princip positiv till flera av de föreslagna åtgärderna mot prostitutionen men anser att syfte och innehåll speciellt när det gäller de förebyggande åtgärderna borde ha preciserats klarare. Socialstyrelsen kommer att föreslå kompletteringar och förtydliganden på många områden. ---

Socialstyrelsen instämmer med utredaren att man bör börja med barnen. Det betyder emellertid att man även måste nå föräldrarna eftersom det är deras beteende och inställning som påverkar barnen. Föräldrautbildningen som i enlighet med ett riksdagsbeslut nu genomförs som ett led i mödra- och barnhälsovårdens arbete är här en viktig kanal. ---

Den förbättrade och fördjupade sexualupplysning som efterlyses i utredningen måste alltså med nödvändighet omfatta frågor om uppväxtvillkor, könsroller, sexualitet och samhälle. Det ställer stora krav på sexualupplysare och socialstyrelsen anser att sexual- och samlevnadsfrågor måste ingå i grundutbildning och fortbildning för yrkesgrupper som har en roll som sexualupplysare t. ex. lärare, elevvårdspersonal, läkare, sjuksköterskor, socialarbetare, fritidsledare och forskollärare. Dessutom anser socialstyrelsen frågorna vara av sådan vikt att sexualupplysning som bedrivs bl. a. av socialstyrelsen bör vidgas och förstärkas.

SÖ:

Ett långsiktigt mål när det gäller att förebygga prostitution torde vara att ge barn och ungdomar sådana uppväxtvillkor att de får känna en trygg gemenskap med andra så att de så småningom får uppleva sexualiteten som ett uttryck för kärlek och omtanke mellan två människor. Detta bör präglade såväl samhällets insatser som föräldrarnas insikter. Skolan är ett led i försöken att nå detta mål. Barn och ungdomar tillbringar visserligen endast cirka 10 % av sin tid i skolan. Troligen påverkas attityder och beteenden i högre grad av massmedier, i hemmen och i kamratkretsen än i skolan. Ändå är skoltiden ett tillfälle i samtliga människors liv då de kan nås av ett budskap på ett sammanhållet sätt. Dagens elever är morgondagens föräldrar.

SUR:

Att föräldrar, lärare och andra som arbetar med barn och ungdomar inte alltid lyckas förmedla positiva värderingar i relationerna och rollfördelningen mellan könen beror bl. a. på att det som gemensamt brukar kallas den

kommersiella ungdomskulturen, förmedlad genom tidningar, filmer, skivor, marknadsföring etc., så ofta ger rakt motsatta budskap.

Erotik och sexualitet exploateras ofta i den kommersiella ungdomskulturen. Inte sällan är sexualiteten sammankopplad med våld och droger. Värden som jämställdhet, gemenskap, ansvar, hänsyn och omsorg tycks inte vara gångbara som försäljningsargument.

En god uppväxtmiljö förutsätter en massiv insats för att bryta detta värderingsmönster och stödja verksamheter som fostrar i annan anda. Folkrörelser och ungdomsorganisationer är naturliga kanaler för information och debatt. De ger också demokratisk skolning med allt det innebär av överföring av gemensamma och positiva värden.

Jämställdhetskommittén:

Vad gäller skolans roll kan inte nog understrykas dess betydelse och ansvar då det gäller att ge ungdomarna en sådan uppfattning om samhällliga och mänskliga relationer att möjligheten att köpa sexuell samvaro framstår som utesluten.

Brist på framför allt manliga förebilder i vardagslivet är ett allvarligt problem inte bara för barn till ensamstående föräldrar. Alla barn har rätt till kontakt med vuxna av båda könen i vardagslivet. Det är särskilt viktigt för att barn skall kunna få en naturlig motvikt mot de stereotypa kvinno- och mansfigurer som uppträder på film och i TV. Dessa förvanskade uppfattningar om det egna och det motsatta könet förstärks av porrproduktioner och åtskilliga veckotidningar.

Kommunstyrelsen i Norrköping:

Barns behov av en trygg och inte bara materiell god uppväxtmiljö är väl kända och har betydelse inte enbart vad gäller risken för eventuell framtida prostitution. Behovet av en fortsatt förändring av könsrollerna i riktning mot ökad jämställdhet är också väl känt. Avsaknaden av konkreta förslag för att dessa behov skall kunna tillgodoses är påfallande.

Av stor betydelse är att bekämpa koncentrationen av ogynnsamma uppväxtbetingelser till vissa kommundelar genom bl. a. bostadssociala åtgärder som ovan nämnts. Inte minst viktigt är att uppmärksamma den uppväxande generationen av invandrabarn som erfarenhetsmässigt lever under särskilt ogynnsamma villkor ifråga om utbildning, arbetsmöjligheter och föräldrastöd.

LO:

Det är LO:s uppfattning att åtgärder mot prostitutionen i första hand måste härledas från den uppfattning om orsakerna till prostitutionen som vi ansluter oss till. Det innebär att de viktigaste insatserna kan göras genom att undanröja grunderna för prostitutionen. Utöver de allmänna social- och fördelningspolitiska åtgärder, som LO förordat i många sammanhang, måste särskilt det förhärskande könsrollsmönstret angripas. Det behöver göras redan i förskola, skola och föräldrautbildning och åtgärder för att förverkliga detta krav har fått ytterligare motivering genom prostitutionsutredningens rapport. Dessutom krävs naturligtvis att folkrörelse-Sverige och massmedia tar sitt ansvar för en sådan opinionsbildning. LO har genom sitt jämställdhetsarbete sedan länge bedrivit en sådan opinionsbildning.

RFSU:

RFSU instämmer helt i de tankegångar som framförs under detta avsnitt. Det är oerhört viktigt att redan hos barn skapa goda förutsättningar för att senare uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

Vi anser dock att utredaren framställer en alltför glättad bild genom att inte dra fram dagens verklighet. Vi befinner oss nu i en kritisk brytningstid. En ekonomisk kris hotar det nyss påbörjade jämställdhetsarbetet och det är stor risk att detta stagnerar. Permitteringar och arbetslöshet drabbar i första hand kvinnor och ungdomar. Det rapporteras från många håll att sysslösa tonårsflickor i desperat behov av att skaffa sig *någon* identitet föder barn trots att de ofta saknar såväl sociala som mognadsmässiga förutsättningar. Arbetslösheten medför också att det är svårt att hitta sysselsättningar åt de redan prostituerade kvinnorna. Ungdomsarbetslöshet i ett samhälle där konsumtion av materiella ting värderas högt medför en stor risk. Unga flickor – framför allt de som kommer från bristfälliga hemmiljöer – kan lockas till prostitution, tillfälligt eller kontinuerligt.

Riksförbundet Hem och Skola:

RHS vill vidare understryka vikten av att föräldrarna i enlighet med läroplan för grundskolan (Lgr 80) deltar i skolans arbete med såväl etiska frågor som livsåskådningsfrågor. En förutsättning för framgång är öppenhet, där olika erfarenheter och attityder ställs mot varandra och största möjliga samsyn mellan hemmet och skolan eftersträvas.

SECO:

Undervisningen bör i så stor utsträckning som möjligt ske i mindre grupper. Det vore också önskvärt att kunna hänvisa eleverna till studiecirkelgrupper/samtalsgrupper i sex- och samlevnadsfrågor. I kap. 10.6 föreslår man att sådana här grupper anordnas genom ungdomsmottagningarna. Då dessa redan nu är hårt ansträngda anser vi att även andra instanser såsom fackföreningar, fritidsgårdar, ungdomsorganisationer m. m. bör ges tillfälle samt medel att organisera grupper. I SECO:s distrikt i Upplands län har man sedan ett år tillbaka ett projekt understött av Socialstyrelsen som består av samtalsgrupper i sex- och samlevnadsfrågor. Vi ser alltså detta som ett viktigt komplement till skolans samlevnadsundervisning eftersom man i en liten grupp vågar öppna sig mer.

SSU:

Sex- och samlevnadsundervisningen i skolorna måste ges en viktigare ställning än idag. RFSU:s redovisning av hur lite deras undervisningsmaterial används av lärarna är oroväckande. SSU delar även här de synpunkter som RFSU för fram i sitt remissvar. Vi ansluter oss också till deras uppfattning att daghemspersonal och lärare måste bli mer uppmärksamma på barnens hemförhållanden. Man vet att många prostituerade haft en trasslig barndom och ofta utsatts för sexuella övergrepp i hemmet. Närhelst sådant upptäcks måste snabba ingripanden ske. Vi kan inte tillåta att barn skadas för livet.

Centerns kvinnoförbund:

Den nyligen införda föräldrautbildningen bör få ökade resurser och även behandla könsrollsfrågorna. Småbarnsfäder bör uppmuntras att ta förkortad

arbetstid. Det bör klart framhållas, att fadern har lika stor betydelse som modern för att barnets personlighet skall utvecklas harmoniskt, att båda föräldrarnas engagemang är nödvändigt för barnet. TV kan användas för att närmare klargöra våra attityder i könsrollsfrågor.

VPK:s kvinnopolitiska utskott:

Betänkandet betonar skolans ansvar vad gäller samlevnadsundervisning. Vi är överens om att denna undervisning är nödvändig och att den bör förstärkas.

Men det räcker inte. Ett brett upplysningsarbete kring sexualfrågorna bör bedrivas i samhället. Det gäller både att verka för en jämlik sexualsyn och att sprida information om prostitutionsverkligheten och söka motverka den. Här har såväl socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, landsting och kommuner som RFSU viktiga uppgifter.

Ett flertal remissinstanser framhåller att det är särskilt angeläget att minska ungdomsarbetslösheten för att därigenom motverka prostitutionen.

Socialstyrelsen anför:

Utredningen gör inte någon närmare analys av arbetslöshet och dess betydelse för uppkomst av sociala problem, utslagning, samband med prostitution etc. Modern arbetslöshetsforskning visar att arbetslöshet för den arbetslösa ofta innebär upplevelse att den egna identiteten försvagas. De arbetslösa får också fler psyko-sociala symtom och deras tillit till omvärlden minskar. Fritidssysslor, hobbyverksamhet och medlemskap i familj med befästa roller utsätts för svåra påfrestningar. Även förhållandet mellan makarna försämras ofta och leder i många fall till separationer med allvarliga konsekvenser inte minst för barnen. Sedan slutet av 1970-talet har det blivit allt svårare att få arbete. Många förlorar också sina arbeten genom rationaliseringar och företagsnedläggelser. Arbetslöshet drabbar i hög grad kvinnorna och ungdomarna.

Yrkeskvinnors riksförbund:

Ett viktigt led för att förebygga prostitution tror vi är att satsa på unga kvinnors yrkesutbildning. Vi vill speciellt peka på att i tider då arbetslösheten bland unga kvinnor är så markant stor och visar tendenser att öka, måste satsningar på utbildning av unga kvinnor intensifieras och arbetsmarknadsåtgärder vidtas. Arbetslöshet är en inkörsport till prostitution.

4 Kriminalisering

Prostitutionsutredningen anser att de skäl som talar mot en kriminalisering har en sådan styrka att de inte kan förbigås.

En rad remissinstanser tillstyrker prostitutionsutredningens förslag. De remissinstanser som anser att prostitutionen inte skall kriminaliseras pekar främst på svårigheter att avgränsa den straffbelagda handlingen och konstaterar att sociala åtgärder bör sättas in för att motverka prostitutionen.

Socialstyrelsen:

En kriminalisering av företeelsen skulle vidare sannolikt leda till att verksamheten till viss del omstruktureras. Det skulle, såsom påpekats i betänkandet, leda till att prostitutionen blev än mindre öppen och synlig. Själva företeelsen är till sin karaktär undflyende och svårfångad och frestelsen skulle, enligt vad styrelsen håller före, bli stor att ytterligare öka polisinsatserna för att komma åt de kriminaliserade. Man riskerar härvid att få en "prostitutionsbekämpningsspiral", där kostnadssidan knappast står i rimlig proportion till vad man skulle uppnå. Endast en mindre del av den totala prostitutionen skulle kunna upptäckas – i första hand gatuprostitutionen. Deltagarna i mer diskreta prostitutionsformer skulle i långt större utsträckning klara sig. En kriminalisering skulle därvid ge upphov till en slags klasslagstiftning. ---

Mot bakgrund av vad sålunda anförts känner sig styrelsen övertygad om att prostitutionen som företeelse inte bör straffbeläggas och tillstyrker därför förslaget i denna del.

RÅ:

Jag vill instämma i de överväganden och synpunkter som anförts av utredaren rörande frågan om en kriminalisering av prostitutionen. Från åklagarsynpunkt bör här särskilt pekas på de svårigheter som är förenade med bevisföringen. Man har att utgå från att de inblandade parterna i normalfallet har intet eller ringa intresse av att medverka vid en brottsutredning och att gränsdragningen vid bestämmandet av om fråga är om prostitution eller icke främst mot bakgrund härav blir ytterst besvärlig. Föremål för lagföring skulle rimligen endast bli de fall, där slumpen eller ett planerat tillslag mot känd adress skulle direkt avslöja brott. Mycket snart skulle dessutom med säkerhet prostitutionen anordnas så att upptäcktsrisken i praktiken helt eliminerades. Att i detta sammanhang begagna sig av provokation som brottsbekämpande medel bör ej komma i fråga.

Svea hovrätt:

Hovrätten delar uppfattningen att en kriminalisering av prostitutionen inte bör övervägas för närvarande. Av den kartläggning som utredningen har gjort framgår att prostitutionen under de senaste fem åren har minskat i omfattning och att denna tendens synes fortsätta. I detta läge bör utvecklingen avvaktas och följas. Vidare bör försök göras att ytterligare minska prostitutionen genom sociala åtgärder och informationsinsatser av exempelvis de slag som föreslås i betänkandet. ---

För den händelse prostitutionen tenderar att åter öka bör därför eventuella lagstiftningsåtgärder närmast inriktas på gatuprostitutionen. Många av de skäl som gör att en kriminalisering framstår som tveksam gör sig nämligen inte, i vart fall inte med samma styrka, gällande när det gäller en kriminalisering av denna form av prostitution.

Rikspolisstyrelsen:

Rikspolisstyrelsen delar utredningens uppfattning att kriminalisering av prostitution i sig inte är en lämplig form för att hålla sådan verksamhet under samhällets kontroll. I likhet med utredningen finner styrelsen vidare att intensiva sociala insatser i samarbete med polisen är bättre ägnade att

komma till rätta med den mest stötande prostitutionsformen, nämligen gatuprostitutionen. Emellertid måste sådana insatser ske kontinuerligt. Annars förlorar de snabbt sin verkan.

Bland övriga remissinstanser som tillstyrker prostitutionsutredningens förslag att inte kriminalisera prostitutionen kan nämnas *BRÅ, jämställdhetsombudsmannen, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Älvsborgs och Kopparbergs län, socialnämnderna i Göteborg och Örebro, Malmö kommun, LO, RFSU, RFSL, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, SSU, Moderata kvinnoförbundet och VPK:s kvinnopolitiska utskott. Stockholms kommunstyrelse* anser att i stället för en kriminalisering av verksamheten bör prostitutionen fortlöpande utsättas för störningar.

En rad remissinstanser anser emellertid att den som köper sexuella tjänster bör straffas. Det framhålls att ett skäl för att straffbelägga kunden är att det framför allt skulle få en förebyggande effekt. Ett annat skäl som anförs för att kriminalisera enbart kundens handling är att de prostituerade behöver inte straff utan stöd och hjälp för att upphöra med prostitutionen.

Sveriges socionomförbund:

Det viktigaste skälet för en lagstiftning är emellertid dess normbildande verkan. På sikt bör kommande generationers män lära sig att det inte är förenligt med grundläggande samhällsvärderingar att köpa sig tillgång till en annan människas kropp. Lagstiftningens syfte måste vara att förbättra jämställdheten mellan könen och hindra otillbörligt utnyttjande av socialt utslagna kvinnor. Den bör kunna bli ett viktigt komplement till sociala jämställdhetsreformer, ekonomiska åtgärder för att förbättra villkoren för de sämst lottade i allmänhet och kvinnorna i synnerhet.

Vi tror att den övervägande delen av den svenska befolkningen är emot könshandel. Det kan därför inte vara rimligt att ha kvar en lagstiftning, som principiellt sett accepterar den. Lagstiftningen bör överensstämma med samhällets rättsuppfattning.

Det har ibland hävdats, att det inte går att kriminalisera endast en part i transaktioner liknande könshandel. ---

Köparen bör göras straffrättsligt ansvarig, medan säljaren mister eventuella vinster.

Centerns kvinnoförbund:

Centerns Kvinnoförbund delar utredarens uppfattning om att prostitution är oförenligt med principerna om alla människors jämställdhet och frihet.

Utredningen drar emellertid inte konsekvenserna av sina principiella uttalanden. Lagstiftningen måste spegla de etiska regler och normer som samhället anger. Genom lagstiftning anger samhället de beteenderegler som samhället godkänner.

Utredaren hävdar på flera ställen i utredningen att prostitutionen skulle försvinna om det inte fanns en efterfrågan. I konsekvens med detta uppstår sociala problem för att det finns kunder. Kriminaliseringen av köparen skulle enligt vår mening vara ett medel att minska prostitutionen. Genom att

kriminalisera de män som utnyttjar flickorna deklarerar samhället också att det inte accepterar detta sätt att tillfredsställa sexuella behov.

Liknande synpunkter framförs av bl. a. *CUF, Folkpartiets kvinnoförbund, FPU, Kommunistisk Ungdom, Alla kvinnors hus, Fredrika Bremerförbundet, Kvinnohusgruppen i Stockholm, Svenska kvinnors vänsterförbund, Malmö socialförvaltnings socialdemokratiska förening, Yrkeskvinnors riksförbund och Stockholms centerkvinnor.*

Från några håll framförs att både köpare och säljare av prostitution bör kriminaliseras.

5 Brottsbalksbrott

Flera remissinstanser erinrar om att 1977 års sexualbrottskommitté enligt sina direktiv har att se över och lämna förslag till förändringar av brottsbalkens 6 kap. som handlar om sedlighetsbrotten. Detta påpekande framhålls av bl. a. *rikspolisstyrelsen, 1977 års sexualbrottskommitté, länsstyrelsen i Kopparbergs län, jämställdhetskommittén och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund.* I avvaktan på sexualbrottskommitténs förslag begränsar därför en del av remissinstanserna sina synpunkter på prostitutionsutredningens förslag.

5.1 Frihetskränkande otukt

I brottsbalken 6:2 stadgas straff för bl. a. den som "övar könsligt umgänge med någon under otillbörligt utnyttjande av att denne befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd --". Brottet benämnes frihetskränkande otukt.

Prostitutionsutredningen anser att det skulle vara av värde om domstolarna fick fler fall till bedömning för att få klarlagt vad som är att hänföra till "vanmakt" med avseende på narkotikapåverkan. Om domstolarna inte skulle vilja föra in otillbörligt utnyttjande av narkotikapåverkade prostituerade under nuvarande brottsbeskrivning bör enligt prostitutionsutredningens förslag tillämpningsområdet för stadgandet vidgas genom att "narkotikapåverkat tillstånd" tillförs brottsbeskrivningen.

Prostitutionsutredningens förslag tillstyrks av bl. a. *socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen, SÖ, SUR, länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län, Malmö kommun, Föreningen Sveriges socialchefer, Moderata kvinnoförbundet och Föreningen Kvinnokultur.*

Socialstyrelsen:

Styrelsen instämmer i utredarens förslag i vad avser ett effektivare utnyttjande av 6 kap. 2 §. Paragrafen bör i större utsträckning tillämpas för att lagföra och döma den som i sexuella syften utnyttjar narkotikapåverkade prostituerade. De flesta människor har mycket svårt att avgöra om någon är narkotikamissbrukare i synnerhet om missbrukaren använder centralstimu-

lerande medel. Styrelsen delar därför utredarens uppfattning att det rättsliga skyddet för en narkotikamissbrukande prostituerad bör byggas ut. Styrelsen vill av den anledningen förorda utredarens förslag att, genom tillägg i brottsbeskrivningen, i andra paragrafen utvidga tillämpningsområdet till att uttryckligen avse narkotikamissbrukande prostituerade och deras köpare. Av hänsyn till de olika narkotikapreparatens effekter förordar styrelsen emellertid det objektiva rekvisitet "uppenbarligt narkotikapåverkad". Det subjektiva rekvisitet bör utvidgas till att omfatta även den högre grad av oaksamhet som avses med "skäligen anledning antaga".

LO och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* tillstyrker förslaget men anser att även begreppet "alkoholpåverkat tillstånd" bör tillföras brottsbeskrivningen.

Även *RA* anser att en avgränsning som innebär att personer som är påverkade av alkohol och andra medel som inte har klassats som narkotika ställs utanför det straffbara området och det skydd som bestämmelsen är avsedd att ge framstår som mindre tilltalande. *RA*, som avstyrker det förordade tillägget, anför:

När det gäller den föreslagna kriminaliseringen av den som köper sexuella tjänster av någon som är narkotikapåverkad är jag ense med utredaren om att det ter sig särskilt stötande att utnyttja någon under sådana förhållanden. Redan nu gällande lydelse av 6 kap. 2 § brottsbalken torde dock i vissa speciella fall kunna tillämpas i situationer, där personen i fråga är narkotikapåverkad. Givetvis måste det vara fråga om en mycket stark påverkan för att man skall kunna tala om "vanmakt". Vidare måste i praktiken krävas att det klart och tydligt framgår att fråga är om just narkotikapåverkan; annars torde inte rekvisitets förhandenvaro och den misstänktes uppsåt kunna styrkas. Även om det av utredaren förordade tillägget till 6 kap. 2 § brottsbalken görs, torde för andra situationer än sådana som nu sagts bevisvärigheterna i allmänhet bli så avsevärda att tillägget kommer att bli tämligen betydelselöst. ---

Ett utnyttjande av en situation där den utnyttjade är påverkad är givetvis lika förkastligt vare sig påverkan beror på narkotika eller på annat medel som har motsvarande effekt. Jag vill därför, i likhet med underremissinstanserna, avstyrka det av utredaren förordade tillägget till straffbestämmelsen i 6 kap. 2 § brottsbalken.

Svea hovrätt:

Hovrätten anser det emellertid knappast troligt att domstolarna annat än i exceptionella fall kan anse det utrett att den prostituerade befunnit sig i sådan vanmakt eller sådant hjälplöst tillstånd att utnyttjandet av hennes sexuella tjänster skall kunna anses täckt av bestämmelsen sådan den för närvarande är formulerad.

Enligt hovrättens mening är det överhuvudtaget knappast realistiskt att tro att man kan nå några nämnvärda resultat när det gäller att bekämpa prostitutionen genom att använda bestämmelsen om frihetskränkande otukt. Detta gäller även om bestämmelsens tillämpningsområde utvidgas på de sätt som utredningsmannen diskuterar. Bestämmelsen torde för sin praktiska tillämpning förutsätta att kvinnan, när hon kommit ur sitt vanmäktiga eller hjälplösa tillstånd, anser sig ha blivit utsatt för ett övergrepp och reagerar

mot detta genom att anmäla brottet till åtal. Detta passar inte in på de prostituerades situation. I frånvaron av en brottsanmälan från kvinnans sida torde bevisvårigheterna regelmässigt bli oöverstigliga.

Hovrätten avstyrker därför de förslag till eventuell utvidgning av bestämmelsen om frihetskränkande otukt som diskuteras i betänkandet.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län:

Det kan också ifrågasättas om inte kvinnan kan frestas till utpressning mot tidigare kunder genom att falskeligen påskina att hon utnyttjats sexuellt i narkotikapåverkat tillstånd.

Om den föreslagna kriminaliseringen skall få avsedd långsiktig effekt förutsätter den betydande insatser från polisens sida. Rättsmedvetandet får ej urholkas. Det är länsstyrelsens mening att polisens resurser bör sättas in i ett större sammanhang i narkotikabekämpningen och inte fokuseras till dessa förbindelser.

Länsstyrelsen avstyrker således en ändring i brottsbalken enligt föreslagen lydelse.

Prostitutionsutredningen framhåller att om man vill utvidga straffmöjligheterna kan man överväga att införa straff för den som köper sig tillfällig könsförbindelse av någon som han vet är narkotikaberoende utan hänsyn till om vederbörande vid prostitutionstillfället var narkotikapåverkad.

Föreningen *Sveriges socialchefer* anför att det finns stamkunder som utnyttjar prostituerade vars narkotikaberoende är fullt synbart. Föreningen tillstyrker förslaget då det framstår som särskilt hänsynslöst att använda sig av dessa kvinnor. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* och *socialnämnden i Örebro* tillstyrker förslaget.

Övriga remissinstanser bl. a. *Svea hovrätt*, *BRÅ*, *länsstyrelserna i Kopparbergs och Stockholms län* samt *Stockholms domkapitel* som har yttrat sig i denna fråga avstyrker förslaget.

Svea hovrätt:

Enligt hovrättens mening finns det inte heller tillräckliga skäl att överväga en särskild straffbestämmelse som tar sikte på det fall att någon köper sig en tillfällig könsförbindelse av den som han vet eller har skälig anledning misstänka är narkotikaberoende. Mot ett sådant förslag talar främst de förut nämnda svårigheterna att bevisa och därmed att beivra ett sådant brott. Det saknas vidare från saklig synpunkt avgörande skäl att skilja på det fallet att den prostituerade är narkotikaberoende och de fall där den prostituerade eljest befinner sig i en utsatt situation till följd av alkoholberoende, relation till en hallick el. dyl.

Länsstyrelsen i Stockholm:

I motsats till utredningen anser emellertid länsstyrelsen att straff inte bör införas för den som utnyttjar narkotikaberoende prostituerad. Enligt länsstyrelsens bedömning kan även här sådana invändningar göras som när det gäller en kriminalisering av prostitutionen i sin helhet. Då den lagstiftning som i dag finns inte tillämpas i den utsträckning som vore möjligt, bl. a. på

grund av bristande polisresurser, finner länsstyrelsen också det mindre ändamålsenligt att tillskapa nya lagar vars efterlevnad man skulle ha stora svårigheter att kontrollera. Tillgängliga resurser bör i stället sättas in för att tillämpa den lagstiftning som finns.

5.2 Koppleri

Prostitutionsutredningen föreslår en ny regel i brottsbalken om medverkansansvar för en hyresvärd som får veta att en lägenhet utnyttjas i koppleriverksamhet men som inte använder sig av möjligheten att säga upp hyresavtalet.

Förslaget har fått ett positivt mottagande. Bland de remissinstanser som stöder förslaget kan nämnas: *socialstyrelsen, RÅ, Svea hovrätt, BRÅ, jämställdhetsombudsmannen, länsstyrelserna i Malmöhus, Älvsborgs och Kopparbergs län, jämställdhetskommittén, Malmö kommun, socialnämnden i Örebro, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Moderata kvinnoförbundet, Centerns kvinnoförbund, VPK:s kvinnopolitiska utskott, domkapitlen i Lund och Stockholm, Alla kvinnors hus, Yrkeskvinnors riksförbund och Föreningen kvinnokultur.*

Svenska Kvinnors Vänsterförbund och Stockholms centerkvinnor anstår med bedömning av förslaget till detta i fullständig form kommer från 1977 års sexualbrottskommitté.

Socialstyrelsen:

Enligt socialstyrelsens mening är det i hög grad önskvärt att motverka prostitutionen genom att hindra personer, som hyr ut lägenheter åt prostituerade. Otivelaktigt bidrar de starkt till att prostitutionen kan utvecklas och de kan uppenbarligen göra stora vinster på prostitutionen. Styrelsen vill därför tillstyrka förslaget samt förordar att bestämmelsen utformas efter mönster av medverkande ansvar för dobbleri.

Jag tillstyrker på av utredaren anförda skäl att ansvar införs för medverkan till koppleri i fall då hyresvärd underlåter att, efter det han fått kännedom om att av honom uthyrd lokal eller lägenhet utnyttjas i koppleriverksamhet, utnyttja sin rätt att säga upp hyresavtalet. En sådan regel skulle överensstämma med vad som nyligen införts beträffande dobbleri (lag 1980:892) och kan anses fullt ut lika påkallad. Huruvida den som hyr ut lägenhet avsedd att användas för prostitution och därvid endast tar ut ordinär hyra gör sig skyldig till koppleri, om övriga förutsättningar för sådant brott är för handen, är en öppen fråga såtillvida att detta spörsmål inte prövats av högsta domstolen. Som överåklagaren i Malmö åklagardistrikt framhållit framstår dock det nämnda förfarandet som klart straffvärt. Frågan om innebörden av begreppet vinning har allmän räckvidd och bör i detta liksom i andra sammanhang överlämnas till rättstillämpningen.

Överåklagaren i Stockholm:

En särskild bestämmelse om ett förberedelse- och försöksbrott är påkallat dels för att hjälpa de kvinnor som utsätts för hot och/eller misshandel av män

som försöker förmå dem att prostituera sig, dels för att föregripa uppbyggande av bordellverksamhet.

I Stockholm har följande inträffat: Några unga män beslutade sig för att starta en callgirlkedja. Man hyrde en lägenhet för verksamheten, tryckte och delade ut reklamkort, skaffade telefonsvarare samt övertalade några kvinnor från ett avlägset land att resa hit för att prostituera sig här under några månader. Kvinnorna skulle sedan avlösas av nya landsmaninnor. Den först anlända kvinnan blev rädd och kontaktade sin ambassad innan hon haft någon kund. Härigenom fick polisen kännedom om vad som pågick, men kunde likväl inte ingripa när kvinna nr två anlände, eftersom försök till koppleri inte är straffbart.

BRÅ:

I betänkandet (s. 148) förordas en ordning motsvarande den som fr. o. m. år 1981 gäller för dobbleri (spelklubbar) nämligen att fastighetsägare som inte säger upp hyresgäst som bedriver spelklubbssverksamhet i lägenheten kan dömas för medverkan till dobbleri (16 kap. 18 § brottsbalken). Rådet tillstyrker i princip men vill samtidigt påpeka att full parallellitet inte är möjlig med hänsyn till att prostitution inte är straffbart och medverkan till prostitution följaktligen också är straffritt. Förhållandet får beaktas vid utformningen av författningstexten.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län:

Länsstyrelsen ansluter sig till förslaget om ett nytt stadgande som innebär att den hyresvärd, som får reda på att den lägenhet han hyr ut kommit att användas för koppleriändamål, skall anses medverka i koppleriet om han inte säger upp hyresgästen. Stadgandet kommer dock med all säkerhet att få ringa betydelse. Brott kan i dessa fall knappast bevisas med mindre än att fällande dom först avkunnats för koppleriet. Dessförinnan kan bevisföringen knappast åstadkommas utanför rättsväsendets ram.

Jämställdhetskommittén:

Utredningen föreslår ett nytt stadgande om ansvar för medverkan till koppleri. Stadgandet skall enligt utredningen avse de fall då hyresvärderna först efter det att lägenheten uthyrts får kännedom (vår understrykning) om att lägenheten används i koppleriverksamhet och då underlåter att utnyttja sin möjlighet att säga upp avtalet. Det föreslagna stadgandet får emellertid om det genomförs inte leda till att hyresvärdar trakasserar oförvitliga hyresgäster eller att seriösa hyresvärdar kläms åt. Det är med andra ord viktigt att det uppställs vissa regler för hur långt hyresvärdarnas undersökningsplikt gentemot hyresgästerna skall sträcka sig.

Föreningen Sveriges socialchefer anför att den föreslagna åtgärden måste kombineras med ökade sociala insatser. *Yrkeskvinnors riksförbund* och *Föreningen kvinnokultur* föreslår därför att det införs ett krav på åtgärder från social myndighet i samband med uppsägning av hyresavtal p. g. a. koppleriverksamhet.

Svenska Tidningsutgivareföreningen:

Med hänsyn till de skrivningar som finns i betänkandet angående

tidningsannonsering och koppleri skulle TU sätta värde på att man vid den fortsatta beredningen av betänkandet försöker ange kriterier efter vilka tidningarna kan bedöma om annonsering under rubriken t. ex. hälso- och kroppsvård, ofta med beteckningen massage, skall godkännas, varvid man bör beakta vilka kontrollmöjligheter, som de facto står tidningarna till buds.

6 Skattelagstiftningen

Prostitutionsutredningen konstaterar att gällande skatteregler skall följas även av prostituerade eftersom prostitutionen inte är kriminaliserad. Enligt prostitutionsutredningens mening torde det vara praktiskt möjligt att i större utsträckning än vad nu sker sköntaxera åtminstone ateljéprostituerade.

En allmän uppfattning bland remissinstanserna är att skattelagstiftningen inte är ett verksamt medel då det gäller att förmå de prostituerade att upphöra med sin verksamhet. Det fåtal remissinstanser som tillstyrker förslaget gör det som en konsekvens av att prostitutionen inte är kriminaliserad.

Rikspolisstyrelsen:

Vad utredningen konstaterat angående tillämpligheten av skattelagstiftningen på yrkesprostituerades inkomster är i och för sig riktigt. Möjligheten att förmå en sköntaxerad prostituerad att verkligen erlägga någon skatt torde dock inte vara stor. Förslaget i denna del kan därför inte tilltros ha någon nämnvärd effekt.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län:

Länsstyrelsen delar uppfattningen att även inkomster på grund av prostitution skall beskattas. Detta innebär inte att prostitutionen accepteras och länsstyrelsen tror inte att beskattningsfrågan kan påverka prostitutionen som ett samhällsproblem.

Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län samt VPK:s kvinnopolitiska utskott. Moderata kvinnoförbundet* anser att där det är möjligt bör skatt drivas in.

RSV delar inte prostitutionsutredningens uppfattning att gällande skattelagstiftning skulle vara ett verksamt medel att förmå de prostituerade att begränsa prostitutionen. RSV anför:

Iakttagande av skattskyldigheten kan ej vara orsak till nedläggande av någon rörelse. Alla som driver rörelse, dvs. någon form av verksamhet som betingas av varaktighet, självständighet och vinstsyfte är skattskyldiga för verksamheten. — — —

Utredningen föreslår att prostitutionen även i fortsättningen skall vara avkriminaliserad. De som ägnar sig åt den är att betrakta som näringsidkare. Därmed är de också bokföringspliktiga enligt bokföringslagen och skattskyldiga för inkomst av rörelse. Vidare föreslår utredningen att prostitution som utförs under narkotikapåverkan i fortsättningen skall vara kriminaliserad. Detta medför att en viss del av en prostituerads inkomster skulle kunna vara

hänförlig till legal verksamhet och en del till illegal verksamhet. I beskattningshänseende torde emellertid också den illegala inkomsten vara skattepliktig.

RSV vill betona de svårigheter som finns i kontrollhänseende av denna kategori skattskyldiga. Utredningen hävdar att skönstaxering skulle bli det normala förfarandet. För att skönstaxering skall kunna ske erfordras emellertid att taxeringsnämnden har säkra uppgifter om att verksamhet verkligen bedrivits och kan göra en beräkning av vilket kontantbelopp vederbörande behövt för sitt uppehälle under inkomståret. Skönstaxering av de prostituerade får ske efter individuell prövning liksom hittills, varvid gängse kriterier måste vara uppfyllda.

Utredningen anser att det torde vara möjligt att i större utsträckning än vad nu sker skönstaxera åtminstone ateljéprostituerade. Detta torde förutsätta att de själva hyr ateljén. Samtidigt föreslås nämligen att reglerna för bestraffning av koppleri skall skärpas för bl. a. hyresvärdar. Detta torde leda till att prostitutionen efterhand är hänvisad till att bedrivas enbart på gatorna, förutsatt att hyresvärdarnas brott beivras. Det framgår ej direkt av utredningen om hyresvärdar som upplåter bostad åt prostituerad, som i denna bostad mottar sina kunder, också skall kunna straffas för koppleri. Det kan då vara tal om s. k. lyxprostitution i hemmiljö, där antalet fasta kunder per år ej behöver vara så stort. Säkra uppgifter om gatuprostituerade som underlag för skönstaxeringar är givetvis betydligt svårare att erhålla än om sådana som haft anknytning till ateljéer och sexklubbar.

Att mer eller mindre generellt införa "skönstaxeringar" av en viss kategori skattskyldiga torde strida mot gällande skattelagstiftning.

Härtill kan läggas att erfarenheterna av de skönstaxeringar som i allmänhet verkställs avseende försumliga skattskyldiga är nedslående, när det gäller statsverkets möjligheter att indriva de uppkommande skatte- och avgiftsskuldena.

Även *lokala skattemyndigheten i Malmö fögderi* anser att det saknas anledning att skilja handläggningen av prostituerade från andra skattskyldiga.

Det övervägande antalet remissinstanser avstyrker prostitutionsutredningens förslag eftersom en beskattning skulle kunna uppfattas som en legitimering av verksamheten.

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen anser i likhet med utredaren att det ligger nära till hands att uppfatta en beskattning av verksamheten som en legitimering av prostitutionen. Konsekvenserna av att inte kriminalisera prostitutionen torde bli att gällande skatteregler skall gälla för och följas av de prostituerade. Styrelsen ifrågasätter om skattelagstiftningen, såsom hävdas av utredare, är ett verksam medel då det gäller att förmå enskilda prostituerade att upphöra med verksamheten. Styrelsen anser att det snarare finns all risk att effekten av en tillämpad skönstaxering enligt skattelagstiftningen blir den motsatta. En prostituerad som i huvudsak konsumerat sina intäkter eller som står i någon form av beroendeställning till en hallick, som tar merparten av intäkterna, och som på grund av skönstaxering får tunga skatteskulder, blir oftast än mer hänvisad till sin enda tänkbara inkomstbringande verksamhet, där medlet för inkomsten är den egna kroppen.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län:

Synen på prostitution är ganska samstämmig i landet och är när det gäller fördömandet av koppleriverksamhet närmast total. Koppleri bör beivras med alla tillgängliga medel. Om staten mot den bakgrunden genom konsekvent beskattning gör sig inkomster på denna hantering framstår samhällets dubbelmoral i bjärt och skoningslös dager.

Länsstyrelsen kan inte i någon del tillstyrka kravet på en konsekvent beskattning av de prostituerade.

RFSU:

Utredarens slutsats att gällande skattelagstiftning bör tillämpas kan synas logisk men kan inte accepteras av RFSU. Många människor kommer att uppfatta det som att samhället legaliserar könshandeln. Staten blir hallick om staten uppbär skatt. I förlängningen av detta resonemang är vi då alla med om att godkänna att kvinnors kroppar och mäns avköning är föremål för kommers. Som vi tidigare framhållit är detta helt oförenligt med RFSU:s vision av en ärlig, öppen och ansvarsställande sexualitet.

RFSU vill under inga omständigheter medverka till att prostitution kan uppfattas som ett yrke bland andra yrken. En effektiviserad skatteindrivning skulle få sådana effekter. — — —

En sköntaxering skulle t. o. m. öka pressen på de prostituerade kvinnorna: de drivs att utöka sin verksamhet, att prostituera sig ännu hårdare för att kunna försörja sig, sin eventuella hallick eller kanske sitt drogberoende.

Centerns kvinnoförbund:

Vi har svårt att förstå hur ett system med sköntaxering av prostituerade skall medverka till att nedbringa prostitutionen. I stället innebär det att samhället legaliserar prostitutionen. Vi kan därigenom inte tillstyrka den åtgärden.

Liknande synpunkter anförs av *Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, SSU, FPU, Kommunistisk Ungdom, Svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete, Alla kvinnors hus, Fredrika Bremerförbundet, Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Kvinnohusgrupperna i Stockholm och Malmö, Yrkeskvinnors riksförbund, Sektionen för verksamhet bland de prostituerade inom Stockholms socialförvaltning, Föreningen Kvinnokultur, Riksaktionen mot pornografi och prostitution samt Stockholms Centerkvinnor.*

7 Sociala åtgärder

Praktiskt taget samtliga remissinstanser som har yttrat sig stöder prostitutionsutredningens förslag att det bör finnas s. k. prostitutionsgrupper i de orter där det förekommer gatuprostitution.

Socialstyrelsen:

Som utredaren framhåller bör det finnas goda möjligheter att inom ramen för socialtjänsten vidta åtgärder av skilda slag för att hjälpa och stödja de

prostituerade att komma ifrån prostitutionen. Socialstyrelsen delar denna uppfattning och vill gärna framhålla värdet av de positiva erfarenheter man fått genom prostitutionsgruppernas arbete i Malmö och Stockholm, där socialarbetarnas möjlighet att använda sociallagstiftning för att hjälpa kvinnor även ekonomiskt har varit av stort värde. Den nya socialtjänstlagen ger ännu större möjlighet att hjälpa såväl ekonomiskt som kurativt. Sådana praktiska åtgärder kan vara att anskaffa bostad, arbete, miljöbyte och personligt stöd för att kunna lämna ett beroendeförhållande.

För de organisatoriska förslagen inom socialförvaltningarna torde den uppsökande verksamheten och samarbetet med andra myndigheter vara, som utredaren påpekar, av största vikt.

Rikspolisstyrelsen:

I likhet med utredningen finner styrelsen vidare att intensiva sociala insatser i samarbete med polisen är bättre ägnade att komma till rätta med den mest stötande prostitutionsformen, nämligen gatuprostitutionen. Emellertid måste sådana insatser ske kontinuerligt. Annars förlorar de snabbt sin verkan.

AMS:

Arbetsförmedlingen skall vara en länk mellan arbetssökande och arbetsgivare. Arbetsförmedlingen kan också medverka med vägledning och yrkesutbildning för den som saknar sådan eller behöver komplettera en tidigare utbildning.

Förutsättningarna för att en rehabilitering skall lyckas är att sociala och andra myndigheter tar sitt ansvar och ger den sökande stöd vid kontakten med arbetsförmedlingen och under första tiden i arbete eller utbildning. Det kan handla om ekonomiskt stöd, hjälp med bostad eller fritidsaktiviteter.

SIV:

SIV instämmer i utredarens förslag om att det på de orter där det finns behov, skall finnas socialarbetare som söker upp de prostituerade kvinnorna för att försöka bryta deras livsmönster.

Med hänsyn till det relativt stora inslaget av utländska kvinnor bland de prostituerade, anser SIV, att till dessa arbetsgrupper även behöver knytas socialarbetare, eller andra resurspersoner, med sådan språklig och kulturell kompetens, att de har förutsättningar att nå fram till kvinnor, som saknar förankring i svenska språket och svenskt tänkesätt.

Länsstyrelsen i Stockholms län:

Länsstyrelsen vill dock påtala att det kan finnas risk för att kommunerna, i nuvarande kommunalekonomiska läge, inte kommer att anse sig ha tillräckliga ekonomiska resurser för att göra erforderliga insatser på detta område. Fortsatt uppföljning av nuvarande prostitutionsprojekt samt undersökning av i vilken utsträckning de nya sociala vårdlagarna kommer att tillämpas när det gäller prostituerade är enligt länsstyrelsens uppfattning mycket angeläget.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län:

Många missbrukare skulle överhuvudtaget inte prostituera sig om det inte vore nödvändigt för att underhålla ett pågående missbruk. Om dessa kvinnor är svåra att påverka så gäller det i första hand behandlingsmotivationen för att bli kvitt narkotikamissbruket och inte mot prostitutionen som sådan. Vinner utredarens uppfattning gehör är det en närmast total dödförklaring av narkomanvårdens behandlingsmöjligheter.

Det är länsstyrelsens bestämda uppfattning att intensifierade sociala fältinsatser är att föredra även när det gäller narkotikaberoende kvinnor, oavsett hur dessa finansierar sitt missbruk. Insatserna bör initieras och samordnas genom samverkan socialvård-sjukvård. Den nya socialtjänstlagen ger kommunerna större skyldighet än tidigare att bedriva uppsökande verksamhet och markerar klart deras yttersta ansvar för alla som vistas i kommunen.

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen delar de synpunkter som utredningen här för fram men måste samtidigt och med kraft understryka att lokala förhållanden och förutsättningar måste vara styrande för vilka insatser som görs. Detta innebär bl. a. att styrelsen inte ansluter sig till utredningens uppfattning om att grupper som arbetar med prostitutionsfrågor skall vara permanenta och självständiga enheter inom socialförvaltningarna. ---

Styrelsen vill understryka att speciella insatser, i form av t. ex. ett projekt, kan vara både bra och nödvändigt, men att de systematiskt måste överföras och tas tillvara inom en större del av fältet, vilket bl. a. kan föra med sig en kommande beredskap och insikt om metoder och förhållningssätt inför likartade problem som kan dyka upp i det framtida arbetet. ---

Vad däremot gäller de missbrukande och kanske framför allt de narkotikamissbrukande kvinnorna så delar styrelsen utredningens uppfattning att här mycket kraftfulla sociala insatser av olika slag måste göras, vilket kanske inte alltid varit för handen på ett helt tillfredsställande sätt under 1970-talet.

Socialnämnden i Göteborg:

Utredningen föreslår att prostitutionsgrupperna blir permanenta och självständiga enheter. Detta är nödvändigt för ett effektivt arbete för de prostituerade kvinnorna och mot prostitution. Socialt arbete av detta slag, som vänder sig till de prostituerade kvinnorna och i viss mån till kunderna, förutsätter ett gott samarbete med polisen. Även samarbetet med övriga myndigheter, ex. vis arbetsmarknadsorgan, sjukvård och bostadsförmedling är en förutsättning för ett framgångsrikt socialt arbete. Detta har utredningen inte särskilt behandlat. En markering i utredningen att insatser för den prostituerade kvinnans rehabilitering är en angelägenhet för alla inblandade myndigheter, såväl statliga som kommunala, är viktig.

RFSU:

RFSU stöder helt utredarens förslag när det gäller uppläggnings av praktiskt socialt arbete bland de prostituerade kvinnorna. Malmöprojektet har här varit föredömligt som arbetsmodell. Prostitutionsprojekten bör dock genomgående vara permanenta och självständiga enheter, som staten

beviljar medel och därigenom garanterar kontinuitet. ---

Vi vill uppmantra kriminalvårdens personal att utveckla projekt där de arbetar med ovanstående grupper liksom med män dömda för kvinnomiss-handel och våldtäkt. Vi är medvetna om att det är ett tungt, svårt och långsiktigt arbete men att avstå vore slöseri med resurser. Erfarenheterna från prostitutionsprojektet i Malmö visar att man med målmedvetenhet och personligt engagemang kan nå goda resultat.

Krav på statliga bidrag till sociala prostitutionsprojekt framhålls av bl. a. *länsstyrelsen i Malmöhus län, RFSU, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socionomförbund, SSU, FPU, VPK:s kvinnopolitiska utskott, Kommunistisk Ungdom, Lunds domkapitel, Fredrika Bremerförbundet och SKTF.*

MUF:

Vi vill understryka vikten av att socialarbetarnas, polisens och andra myndigheters arbete kompletteras med frivilliga insatser. Enskilda och organisationer har en viktig uppgift att fylla. Inte minst gäller detta de många kvinnoorganisationer, som tagit mycket aktiv del i debatten om prostitutionen både före, under och efter utredningsarbetet.

Svenska kyrkans diakoninämnd:

Eftersom prostitution och missbruk av narkotika och alkohol ofta går hand i hand hade det även varit på sin plats att observera kyrkornas samlade människovårdande arbete inom det ekumeniska organet De kristna samfundens nykterhetsrörelse (DKSN). Med sina 85 RIA-byråer, spridda över landet, står DKSN för en aktningvärd insats just på det område, som utredningen behandlar. Genom att konsekvent förbise kyrkornas diakonala medverkan har utredningen dragit sig undan möjligheten att bedöma vad en ändrad livsåskådning kan betyda för en människas etiska livshållning.

Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund:

Vi kan i allt väsentligt instämma i utredningens förslag till åtgärder mot prostitutionen. Bl. a. förutsätter utredningen på sid. 152 att kyrkorna och deras medlemmar skulle kunna hjälpa till att genom personligt ansvarstagande lotsa de tidigare prostituerade i meningsfulla aktiviteter och få uppleva gemenskap. Vi menar att detta är en väsentlig uppgift för kyrkan och kommer därför i vårt programarbete att medverka till att församlingarna stimuleras till detta.

8 Information och upplysning

De remissinstanser som har yttrat sig över prostitutionsutredningens förslag att upplysning till vuxna och äldre tonåringar bör ökas väsentligt tillstyrker detta. Remissinstanserna framhåller att information bör föras ut genom olika kanaler.

Socialstyrelsen:

Det är bra att utredningen i sitt förslag till åtgärder betonar de förebyggande åtgärdernas betydelse. Allmänt sägs att vi behöver en

förbättrad och fördjupad sexualupplysning genom kanaler som redan finns t. ex. skolan, mödra-barnhälsovård och ungdomsmottagningar. Men dessa är till största delen inriktade på kvinnor. Särskilt betonas därför hur viktigt det är att nå männen. Men däremot sågs det mycket lite om hur detta skall förverkligas och på vilket sätt samhället kan stödja en sådan utveckling. ---

Från de verksamhetsområden som berörs i utredningen som viktiga kanaler för en fördjupad sexualupplysning har socialstyrelsen en bred och djup erfarenhet genom ett flerårigt arbete med sexual- och samlevnadsundervisning i abortförebyggande syfte. Verksamheten finns dokumenterad i rapporter och material. Verksamheten omfattar med nödvändighet frågor om könsroller, sexualitet och samlevnad. Erfarenheter från detta upplysningsarbete har övertygat oss om behovet av genomgripande attitydbearbetande insatser. Det är därför anmärkningsvärt att socialstyrelsens verksamhet inte berörs i utredningen eftersom ett upplysningsarbete av denna typ är den enda möjligheten att arbeta förebyggande även då det gäller prostitution. ---

En rik erfarenhet finns av fortbildning av olika yrkesgrupper i sexualitets- och samlevnadsfrågor. En sådan fortbildning pågår i flera landsting i ett regionalt samarbete mellan landsting, kommunförbundets länsavdelning och länskolnämnd. Den verksamheten bör stödjas och ges ett vidgat innehåll.

Rikspolisstyrelsen framhåller att en stor del av informationen bör riktas till olika invandrargrupper. *SIV* understryker att olika förebyggande åtgärder som vidtas för att komma till rätta med prostitutionen utformas så att de vid behov även kan nå personer med dåliga kunskaper i svenska språket.

Svenska kommunförbundet:

Skolsköterskor, annan skolläkarpersonal och ungdomsmottagningspersonal kan däremot vara, som utredningen påpekar, en delvis outnyttjad resurs i dessa sammanhang. Samtidigt skall betonas att fristående organisationer, som t. ex. RFSU och olika kvinnoorganisationer har en helt avgörande betydelse i dessa sammanhang, inte minst mot bakgrund av att där ofta finns ett starkt ideellt engagemang kring dessa frågor som sannolikt har mycket stor betydelse för att förändra människors synsätt, liv och för att hjälpa människor med problem till rätta.

Landstingsförbundet:

Inom sitt nuvarande ansvarsområde är landstingen beredda att ta sin del av det förebyggande arbetet inom exempelvis mödra- och barnhälsovårdens ram.

Den nya hälso- och sjukvårdslagen kommer att för landstingens del innebära ett ökat ansvar för olika förebyggande insatser. I det framtida arbetet kommer den enskilda individens eget ansvar för sin och sina medmänniskors fysiska och psykiska hälsa och välbefinnande att poängteras.

Flera remissinstanser påpekar att cleverna gärna vänder sig till skolsköterskan eller skolgynekologen i frågor som rör sex- och samlevnad. Detta gör att främst skolsköterskan har erfarenheter som bör komma samlevnads-

undervisningen till godo. Denna uppfattning framhålls av bl. a. *Riksförbundet Hem och Skola*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* och *Moderata kvinnoförbundet*. *Centerns kvinnoförbund* anser att skolsköterska och läkare bör samarbeta med kurator och skolpsykolog angående könsrollernas uppkomst och följder.

En rad remissinstanser tillstyrker prostitutionsutredningens förslag att försöka nå männen med information kring könsroller och prostitution under värnpliktsutbildningen.

Socialstyrelsen:

En stor del av kunderna är som nämnts gifta, stadgade män med hustru och barn. En given väg att nå de flesta män i Sverige är som också påpekats i utredningen den allmänna värnplikten. Socialstyrelsen har i samarbete med försvarets personalvårdsenhet utarbetat program för sådan upplysningsverksamhet bland värnpliktiga som bl. a. innehållit frågor om prostitution. Vi har också genom kurser i samarbete med försvaret utbildat personalvårdare från hela Sverige. Denna verksamhet skulle kunna byggas ut och göras till obligatorisk verksamhet bland värnpliktiga. Man kan tänka sig att sexualupplysningen får en större roll i försvarets medborgarundervisning som redan finns eller att den kopplas samman med upplysning om alkohol och narkotika.

SÖ:

SÖ delar helt utredningens förslag om intensifierad upplysning i samlevnadsfrågor under värnpliktstjänstgöringen. Den kvinnoosyn och den bild av samliv mellan man och kvinna som är legio på logementen raserar effektivt vad skolan eventuellt hjälpt till att bygga upp.

Andra remissinstanser som tillstyrker förslaget om information under värnpliktsutbildningen är bl. a. *SUR*, *jämställdhetsombudsmannen*, *jämställdhetskommittén*, *RFSU*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *FPU*, *Moderata kvinnoförbundet* och *Alla kvinnors hus*.

ÖB avvisar principiellt prostitutionsutredningens förslag om obligatoriska studiecirkel i sexualitet, samlevnad och könsroller under värnpliktstjänstgöring. ÖB anför:

Utredningen har med sitt ställningstagande att "— — — Värnpliktsutbildning är sålunda en naturlig kanal för information — — —" helt bortsett från den principiella huvudfrågan om ianspråktagande av de värnpliktiga. Utredningen har visserligen inte konkretiserat sitt förslag. Med utgångspunkt från utredningens ordval "obligatorisk studiecirkel" kan dock antas att t. ex. sex à sju träffar om två timmar vardera är en realistiskt bedömd tidsåtgång för denna information. Tiden motsvarar nästan två hela tjänstgöringsdagar. Överbefälhavaren ifrågasätter om det över huvud taget vore möjligt eller i varje fall lämpligt att ålägga värnpliktiga ytterligare två tjänstgöringsdagar för samlevnasutbildning. Överbefälhavaren vill som sin principiella uppfattning anföra att ianspråktagande av värnpliktiga icke bör ske för annan verksamhet än den som är föranledd av försvarsmaktens utbildning eller beredskap eller funktioner i direkt samband därmed.

Enligt ÖB:s beräkningar skulle den sammanlagda kostnaden för utredningens förslag om obligatoriska studiecirklar uppgå således till minimum närmare 12 miljoner kronor per år. Dessa kostnader skall enligt överbefälhavarens mening icke belasta försvarsmakten.

ÖB anför vidare:

Vad gäller de olika inslag av "samlevnadsutbildning" som förekommer inom den av försvarsmakten bedrivna frivilliga fritidsundervisningen vill Överbefälhavaren framhålla att vissa erfarenheter härav är goda. Det skall dock observeras att det här är fråga om frivillig verksamhet.

SIV framhåller att utländska medborgare inte nås under värnpliktsutbildningen.

Prostitutionsutredningen föreslår att studiecirklar för män med sexuella problem skall kunna startas på arbetsplatser. SKTF ifrågasätter om detta är realistiskt. SKTF, som inte delar utredningens uppfattning, anför:

Det kan inte vara fackförbundens uppgift att hjälpa medlemmar med sådana känsliga problem som sexuella relationsstörningar. De resurser och kunskaper som krävs för sådana problem har inte fackförbunden. Inte heller kan dessa problem tänkas härledas från problem på arbetsplatserna. Det är förbundets bestämda uppfattning att det är samhällets ansvar att ta de uppsökande kontakter som krävs i dessa sammanhang.

Prostitutionsutredningens förslag att de lokala fackföreningarna skulle bilda stödgrupper för män med sexuella problem är enligt SIV inte realistiskt ens för svenska män.

Även Svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete anser det diskutabelt att låta de fackliga organisationerna svara för sexual- och samlevnadsundervisning till vuxna män.

Alla kvinnors hus:

Samhället bör satsa resurser på att informera om vad prostitution är och hur den fungerar i samhället. Vi kan tänka oss en liknande sorts information som när man informerade om förstörelsen i T-banan. Prostitutionen måste göras synlig så att alla vet vad det handlar om. ---

TV-övervakning på "kända platser" bör vara en effektiv metod att störa könshandeln. Polisen bör patrullera ofta och få rättigheter att kontrollera bilar där man misstänker prostitution.

SSU:

Samhället måste också på olika sätt stödja kvinnoorganisationer och andra organisationer som arbetar med hjälp och stöd åt utsatta kvinnor och som bedriver informations- och agitationsverksamhet kring könsrollsfrågorna. S. k. kvinnohus bör på alla sätt stödjas och uppmuntras.

Sektionen för prostitutionsarbete inom Stockholms socialförvaltning:

I ett samhälle som vårt, där så många åsikter och synsätt finns inte minst vad gäller prostitution är det av högsta vikt att så mycket saklig information

och upplysning som är möjlig skall ges på dessa områden. Här kan man ju utnyttja alla de föreningar, organisationer m. m. som redan finns, vad samhället kan göra är att ställa medel till förfogande. Vi har tidigare framhållit, att prostitution är ett mänskligt problem, något som angår oss alla. Tyvärr har vi fått den erfarenheten att man gärna vill göra detta till ett kvinnoproblem och det är därför oftast kvinnoorganisationer som ägnar sig åt det. Det finns många mansdominerade föreningar och organisationer här i landet och vi tycker att det nu är tid med lite engagemang från det hållet.

RFSL:

Det bör här påtalas att kunskaper om homosexualitet är ringa hos t. ex. rådgivningsbyråer och ungdomsmottagningar. De samlevnadsprojekt som genomförts av bl. a. socialstyrelsen (Gotlandsprojektet och andra) har som regel inte tagit upp homosexualitet och i de fall man gjort det har avsnittet fått ett mycket begränsat utrymme.

9 Förbud mot offentlig pornografisk föreställning

Det övervägande antalet remissinstanser har tillstyrkt ett förbud mot pornografiska föreställningar eller, som flera instanser uttrycker det, ett förbud mot sexklubbar. I regel har dessa instanser inte gått in närmare på innebörden av ett förbud. Ett undantag utgörs av sexualbrottskommittén.

Av de remissinstanser som tillstyrker ett förbud mot pornografiska föreställningar kan nämnas *socialstyrelsen, RÅ, rikspolisstyrelsen, BRÅ, SÖ, SUR, jämställdhetsombudsmannen, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Älvsborgs och Kopparbergs län, 1977 års sexualbrottskommitté, yttrandefrihetsutredningen, jämställdhetskommittén, Stockholms kommunstyrelse, socialnämnden och stadskontoret i Göteborg, Malmö kommun, kommunstyrelsen i Norrköping, socialnämnden i Örebro, LO, RFSU, Riksförbundet Hem och Skola, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socionomförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, SSU, Centerns Kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, FPU, VPK:s kvinnopolitiska utskott, Kommunistisk Ungdom, Svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete, Svenska kyrkans diakoninämnd, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, domkapitlen i Lund och Stockholm, Alla kvinnors hus, Fredrika Bremerförbundet, Kvinnohusgruppen i Malmö, Yrkeskvinnors riksförbund, Föreningen kvinnokultur och SKTF.*

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen finner övervägande skäl tala för ett totalt förbud mot sexklubsverksamheten. Ett sådant förbud skulle på ett avgörande sätt stävja prostitutionsbenägenheten och därigenom på sikt bidra till en minskning av prostitutionsmarknaden. Styrelsen tillstyrker förslaget i denna del. I Danmark, Norge och Finland är offentlig pornografisk föreställning inte tillåten. Det betyder att det i dessa tre länder inte finns någon motsvarighet till de svenska sexklubbarna. I Danmark finns däremot

pornografibiografer i likhet med i Sverige. Ett förbud mot offentlig pornografisk föreställning utgör i och för sig inget hinder mot visning av pornografisk film. – Utredaren bör enligt direktiven beakta den lagstiftning som finns i de övriga nordiska länderna på motsvarande områden. Detta utgör ytterligare ett skäl som talar för ett förbud mot offentliga pornografiska föreställningar, ett förbud som skulle kunna göra sexklubbsverksamheten till en parentetisk företeelse.

RA:

Sexklubbarnas antal har minskat kraftigt sedan mitten av 1970-talet. Av den nu gjorda kartläggningen framgår även att prostitution inte regelmässigt är knuten till de kvarvarande klubbarna. Vidare krävs polisens tillstånd för anordnandet av pornografisk föreställning. En viss kontroll utövas även till följd av tillståndskravet. Främst de nu anförda omständigheterna talar mot lagstiftning mot sexklubbarnas verksamhet. Man kan emellertid enligt min mening ej frigöra sig från uppfattningen, att sexklubbarna genom sin inriktning och sitt utbud inbjuder till prostitution och i vart fall utgör en grogrund för sådan. På grund av bl. a. de ekonomiska intressen som ofta är knutna till driften av klubbarna torde de även inbjuda till kriminalitet av skilda slag, bl. a. koppleri. Det förhållandet att tillstånd till verksamheten krävs och att detta i förekommande fall lämnas av polisen kan dessutom ge ett intryck av att samhället genom ett av sina rättsvårdande organ lämnar sitt godkännande och stöd för verksamheten som sådan. Jag har med beaktande främst av dessa synpunkter stannat för att tillstyrka utredarens förslag om förbud mot pornografisk föreställning. Ansvaret bör drabba anordnare, därvid även förberedelse och försök bör kriminaliseras. Däremot bör enligt min mening den som, utan att vara anordnare, medverkar i föreställningen ej omfattas av straffansvar.

Rikspolisstyrelsen:

Styrelsen delar utredningens uppfattning att dylik verksamhet inte berikar kulturlivet och inte heller i övrigt fyller någon samhällsnyttig funktion. Allt eftersom polismyndigheterna har skärpt sin tillståndspraxis har emellertid klubbarnas betydelse som prostitutionshärdar reducerats mycket väsentligt.

Den allvarligaste invändningen mot ett förbud är emellertid att verksamhet som i mycket liknar den pornografiska föreställningen fritt kan anordnas inom ramen för lagen (1956:618) om allmänna sammankomster. Visning av pornografisk film i kombination med s. k. posering hänförs således under lagen, liksom ock en teaterföreställning eller ett musikaliskt framträdande med starka pornografiska inslag. Det föreslagna förbudet torde därför lätt kunna kringgå. Inte heller bör risken uteslutas att olagliga pornografiska föreställningar i likhet med förhållandena på 1960-talet åter blir aktuella. Slutligen uppkommer ett gränsdragningsproblem mellan tillåtna och otillåtna nakenframträdanden, som inte bör bagatelliseras. --- Sammanfattningsvis är rikspolisstyrelsen tveksam till nyttan med det föreslagna förbudet men vill inte motsätta sig att detta införs.

1977 års sexualbrottskommitté:

I betänkandet har utredaren föreslagit att offentlig pornografisk föreställning skall förbjudas. Såvitt framgår av utredarens förslag skulle förbudet

rikta sig mot offentlig pornografisk föreställning med levande aktörer men inte mot pornografiska filmföreläsningar. Pornografisk föreställning är enligt den definition som finns angiven i motiven till den bestämmelse i allmänna ordningsstadgan (1956:617) som rör polismyndighets tillstånd till bl. a. sådan föreställning (12 §) "föreställning vid vilken sexuella situationer eller händelseförlopp framställs på ett ohöljt och utmanande sätt" (prop. 1973:115, bilaga 1 s. 108). --- Av prostitutionsutredningens betänkande framgår att viss prostitution förekommer i anslutning till sexklubbarnas verksamhet. Vidare förekommer s. k. enskild posering. Det kan finnas skäl att anta att en kvinna som deltar i scenframträdanden på sexklubbar genom påverkan av sexklubbmiljön och de personer hon där kommer i kontakt med lättare än annars kan komma att inleda en verksamhet som prostituerad. Ännu lättare torde det vara att ta steget från posering till prostitution. Vidare torde det förekomma att kvinnor som redan är prostituerade tar engagemang som aktörer vid en sexklubb för att på så sätt få bättre möjligheter att finna kunder. --- Kommittén som delar utredarens uppfattning att pornografiska föreställningar med levande aktörer inte bör tillåtas i framtiden, anser därför att ett förbud bör avse inte bara pornografiska föreställningar enligt den ovan angivna definitionen utan även andra former av nakenframträdanden som sker i anslutning till föreläsning av pornografisk film e. dyl. Ett på detta sätt utformat förbud skulle helt ta sikte på att i största möjliga utsträckning förhindra att kvinnor uppträder i sexklubbmiljö under sådana förhållanden att steget till prostitution kan förefalla kort för dem. --- Den minskning av det totala utbudet av pornografi som ett förbud mot pornografisk föreställning skulle leda till är dock enligt kommitténs uppfattning en positiv bieffekt av ett sådant förbud.

Stockholms kommunstyrelse:

Sociala centralnämnden behandlade 1981-04-09 § 20 ett ärende angående framställning till Stockholms polisdistrikt gällande att sociala centralnämnden bereds tillfälle att yttra sig över ansökningar om tillstånd att anordna offentliga danstillställningar och pornografiska tillställningar m. m. Hittills remitterade ansökningar om tillstånd har avstyrkts av socialförvaltningen. --- Till sexklubsverksamheten rekryteras unga kvinnor som ofta löper stor risk till social missanpassning. I många fall har verksamheten utgjort inkörsporten till prostitution och missbruk. Många av de män som besöker sexklubbarna återfinns senare på något av prostitutionsstråken. --- Socialförvaltningen ställer sig negativ till sexklubsverksamheten av sociala och etiska skäl och förordar en stängning av klubbarna. En stängning skulle med stor sannolikhet dessutom indirekt påverka prostitutionen.

Svea hovrätt, ordningsstadgeutredningen, Moderata kvinnoförbundet och Moderata ungdomsförbundet har avstyrkt ett förbud mot pornografiska föreställningar. De har framhållit att antalet sexklubbar minskat kraftigt. Av dessa instanser har särskilt ordningsstadgeutredningen närmare motiverat sitt ställningstagande.

Ordningsstadgeutredningen:

Ordningsstadgeutredningen går inte in på frågan om de pornografiska föreställningarna i så hög grad motverkar samhällets strävanden mot en positiv människosyn och sexualuppfattning att grundtanken bakom 1971 års

lagstiftning – att den enskilde i vidaste möjliga utsträckning själv bör få bestämma vilka framställningar han vill ta del av – nu bör överges. Det bör dock framhållas att den påverkan på allmänheten som utövas av det femtontal sexklubbar som ännu finns kvar torde vara ytterst marginell jämfört med det rikliga utbudet av s. k. herrtidningar samt pornografiska tidskrifter, filmer, videokassetter m .m. --- Anledningen till nedgången i sexklubsverksamheten torde vara – förutom olika polisiära insatser – ett vikande intresse från allmänhetens sida. Ett totalförbud kan befaras motverka denna utveckling. Som nämns i betänkandet är nämligen risken med ett förbud att illegala klubbar uppstår och att dessa får något av det förbjudnas lockelse. Nackdelarna med en illegal klubbverksamhet är uppenbara. Verksamheten undandras myndigheternas insyn och de kvinnor som söker sig till klubbarna blir svårare att nå med sociala åtgärder. Det är också sannolikt att en verksamhet som i sig är olaglig ofta leder till brottslighet av annat slag.

Ett förbud mot pornografiska föreställningar skulle medföra påtagliga gränsdragningsproblem, inte minst mot bakgrund av att varietéföreställningar med nakenframträdanden och strip-tease även i framtiden avses vara tillåtna. Vad som skall rymmas inom begreppet nakenframträdande berörs inte i betänkandet. Svårigheterna att i detta fall dra upp gränsen mellan det tillåtna och det förbjudna är stora. Det är vidare otillfredsställande om ett visst framträdande blir kriminaliserat när det framförs i en renodlat pornografisk föreställning men tillåtet om det blandas upp med diverse sångnummer e. dyl. Det bör vidare framhållas att ett förbud mot pornografiska föreställningar – utan att samtidigt annan lagstiftning ändras – inte torde komma att omfatta förevisning av pornografisk film som sker utan samband med förevisning är att betrakta som en biografföreställning enligt LAS och härigenom inte tillståndspliktig. Det är också tveksamt om det föreslagna förbudet skulle omfatta s. k. enskild posering. Sexklubsverksamhet som åtminstone delvis syftar till att möjliggöra sexuella kontakter mellan publiken och de i verksamheten inblandade kvinnorna torde således i framtiden utan hinder av den föreslagna lagstiftningen kunna inriktas på filmförevisning och ”posering”. De nu angivna förhållandena är givetvis ågnade att minska betydelsen av ett förbud. --- Ordningsstadgutredningen avstyrker på grund av vad ovan anförts att ett totalförbud mot pornografiska föreställningar införs. --- Om olägenheterna vid klubbarna bedöms vara så allvarliga att en skärpt lagstiftning är påkallad, föreslår ordningsstadgutredningen att polisen ges större möjligheter att besluta om upplösning eller förbud mot förnyande av pornografisk föreställning. En starkt bidragande orsak till missförhållandena vid sexklubbarna torde nämligen vara de bevissvårigheter som polisen ställs inför. Svårigheterna skulle reduceras påtagligt om polisen ges befogenhet att upplösa eller förbjuda förnyande av en pornografisk föreställning vid grundad misstanke om brott eller om verksamheten medför betydande sociala olägenheter av annat slag. Ordningsstadgutredningen anser slutligen att ett förbud i vart fall inte kan införas utan att de förut berörda gränsdragningsproblemen löses.

Moderata kvinnoförbundet:

Moderata kvinnoförbundet instämmer helt i utredningens syn på sexklubbar. De tillför inte vårt samhälle något av värde. MKF vill dock inte tillgripa lagstiftning. Risken med lagstiftning anser vi skulle vara att illegala klubbar

skulle uppstå och att de skulle få det förbjudnas lockelse. Dessutom finns risk att dessa illegala klubbar som skulle existera utom samhällets kontroll skulle få en grövre, råare pornografisk inriktning. Sexklubbarna lever i dag en tynande tillvaro. Exemplet Malmö visar att det går inom nuvarande lagstiftning att få bort sexklubbarna. Nuvarande lagstiftning bör utnyttjas i stället för nya lagar och förbud.

**Lagrådsremiss
om förbud mot offentliga pornografiska föreställningar;**

beslutad den 11 mars 1982.

Regeringen överlämnar för lagrådets yttrande det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

KARIN SÖDER

Björn Sjöberg

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Lagrådsremissen innehåller ett förslag om förbud mot att anordna offentliga pornografiska föreställningar. Förslaget grundar sig på det av prostitutionsutredningen avlämnade betänkandet (SOU 1981:71) Prostitutionen i Sverige.

För närvarande krävs det enligt allmänna ordningsstadgan (1956:617) tillstånd från polisen till sådana föreställningar. I lagrådsremissen föreslås att det i stället införs ett förbud i stadgan.

Det föreslås vidare att den som anordnar en pornografisk föreställning i strid mot förbudet skall straffas med böter eller fängelse i högst sex månader och att den som medverkar till gärningen skall dömas till ansvar enligt brottsbalkens bestämmelser om medverkan.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-03-11

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Söder

Lagrådsremiss om förbud mot offentliga pornografiska föreställningar

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet i februari 1977 en särskild utredare¹ för att göra en kartläggning av prostitutionen m.m. Utredningen (S 1977:01), som antog namnet prostitutionsutredningen, avlämnade i oktober 1981 betänkandet (SOU 1981:71) Prostitutionen i Sverige. Inom utredningen hade tidigare av sakkunniga och sekreterare utarbetats en rapport (Ds S 1980:9) Prostitutionen i Sverige.

Prostitutionsutredningen har i enlighet med sina direktiv gjort en kartläggning av problemen kring prostitutionen samt dess orsaker, omfattning och lokala utbredning. Den har även gjort en utvärdering av 1973 års lagstiftning om formerna för offentlig pornografisk föreställning och en kartläggning av verksamheten vid de s.k. sexklubbarna.

När det gäller åtgärder mot prostitutionen tar utredningen först upp frågan om vad som kan göras för att förhindra prostitution över huvud taget. Enligt utredningen bör man liksom när det gäller andra sociala missförhållanden satsa betydligt mer på förebyggande åtgärder. Betydelsen av en tryggare uppväxt för barnen understryks. Också skolans uppgifter att förmedla kunskap i samlevnadsfrågor framhålls.

För att komma till rätta med den prostitution som redan existerar föreslår

¹ Riksdagsledamoten Inger Lindquist.

utredningen att sociala insatser med uppsökande verksamhet av den art som förekommit i Stockholm och Malmö sätts in i städer med gatuprostitution. Ett särskilt avsnitt ägnas åt information och upplysning för att motverka prostitutionen. Utredaren berör även frågan om tillämpning av skattelagstiftningen när det gäller prostituerade.

I fråga om lagstiftningsåtgärder mot prostitutionen anför utredaren sammanfattningsvis att redan gällande lag ger stora möjligheter att bekämpa prostitutionen och den brottslighet som förekommer i samband med den. En skärpning av vissa regler sägs dock vara på sin plats. Det föreslås sålunda en ändring i brottsbalkens regler om straff för frihetskränkande otukt, 6 kap. 2 § brottsbalken. Ändringen skulle medföra straffansvar för den som köper sexuella tjänster av en narkotikapåverkad. Vidare föreslås en ny regel i brottsbalken om medverkansansvar för en hyresvärd som får veta att en lägenhet utnyttjas i koppleriverksamhet men som inte använder sig av möjligheten enligt hyreslagstiftningen att säga upp hyresavtalet. Slutligen föreslås att offentliga pornografiska föreställningar förbjuds genom en föreskrift i allmänna ordningsstadgan (1956:617).

Beträffande utredningens kartläggning och dess närmare överväganden hänvisas till betänkandet. Betänkandet har remissbehandlats, varvid även den tidigare angivna rapporten har delgivits remissinstanserna.

Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen en proposition till riksdagen med de förslag till åtgärder som enligt min mening är möjliga och lämpliga att genomföra på grundval av utredningens betänkande. När det gäller lagförslag bör emellertid lagrådets yttrande inhämtas innan en proposition föreläggs riksdagen.

Som redan framgått tillkallades prostitutionsutredningen för att göra en kartläggning av prostitutionen. Samtidigt tillkallades en utredning med uppgift att se över lagstiftningen om sedlighetsbrotten. Den utredningen antog namnet 1977 års sexualbrottskommitté (Ju 1977:03) och är parlamentariskt sammansatt. De båda utredningarna anknöts i direktiven till varandra. Prostitutionsutredningens kartlägningsarbete förutsattes sålunda bli ett underlag för sexualbrottskommittén i dess arbete med lagstiftningen om sedlighetsbrotten.

Prostitutionsutredningen har som jag redan angivit pekat på två ändringar i brottsbalken som borde övervägas. Det gäller brottet frihetskränkande otukt och hyresvärdars medverkansansvar för koppleriverksamhet hos hyresgäster. Som sexualbrottskommittén m.fl. remissinstanser anför under remissbehandlingen tillhör dessa lagstiftningsåtgärder dem som sexualbrottskommittén har att överväga. Kommittén beräknas avsluta sitt arbete under innevarande år.

Mot den nu angivna bakgrunden har jag efter samråd med chefen för justitiedepartementet funnit att sexualbrottskommitténs överväganden inte bör föregripas med ett ställningstagande till de förslag till ändringar i brottsbalken som prostitutionsutredningen framfört.

I förevarande ärende om lagrådsremiss tar jag därför endast upp frågan om ett förbud i allmänna ordningsstadgan mot pornografiska föreställningar. Till protokollet i ärendet bör som *bilaga 1*¹ fogas en sammanställning av remissyttrandena i de delar där denna fråga behandlas.

2 Förbud mot pornografiska föreställningar

2.1 Nuvarande bestämmelser

När straffbestämmelsen i brottsbalken om sårande av tukt och sedlighet upphävdes år 1971 blev pornografiska föreställningar tillåtna i full utsträckning. Denna form av pornografisk verksamhet med framträdanden av levande aktörer har i huvudsak kommit att bedrivas vid de s.k. sexklubbarna. Grundtanken bakom lagändringen år 1971 var att enskilda personer i vidast möjliga utsträckning själva borde få bestämma vilka framställningar som de ville ta del av. Inskränkningar i denna frihet borde endast göras om det var nödvändigt för att värna om andra betydande allmänna eller enskilda intressen (prop. 1970:125 s. 68). Avkriminaliseringen synes ha betraktats som en fråga om den enskildes sexuella anständighetskänsla kunde anses påkalla att lagstiftningen ställde upp en yttersta gräns för pornografiska framställningar i olika media. De olägenheter i form av kriminalitet eller annan social missanpassning som kunde följa i pornografins och sexklubsverksamhetens spår synes inte ha beaktats i någon större utsträckning.

Erfarenheterna härvidlag ledde dock till att de pornografiska föreställningarna år 1973 underkastades ett generellt tillståndskrav genom föreskrifter i allmänna ordningsstadgan (1956:617, ändrad senast 1980:281). Det skedde på förslag av brottskommissionen i betänkandet (Ds Ju 1973:5) Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Brottskommissionens definition av begreppet pornografisk föreställning godtogs av riksdagen. Med pornografisk föreställning skall således förstås en föreställning vid vilken sexuella situationer eller händelseförlopp framställs på ett ohöjtt och utmanande sätt. Brottskommissionen anförde vidare följande (Ds Ju 1973:5 s. 108).

Av begreppet "pornografisk föreställning" får vidare anses framgå att det här endast är fråga om föreställningar som i huvudsak eller till övervägande delen innehåller pornografiskt material. Enstaka inslag av striptease eller liknande framställningar i t.ex. en varietéföreställning kan sålunda inte medföra att föreställningen skall räknas som pornografisk. Detsamma gäller givetvis i ännu högre grad i fråga om teaterföreställningar. För rubriceringen är sålunda inte bara de sexuella inslagens karaktär och omfattning av betydelse. I begreppet pornografisk föreställning får även anses ingå att det primära syftet med föreställningen skall vara att förmedla pornografi.

¹ Bilagan har uteslutits här. I stället hänvisas till avsnitt 9 i den remissammanställning som är fogad till propositionen som bilaga 2.

1973 års lagändring innebar bl.a. att offentliga pornografiska föreställningar inordnades bland sådana offentliga tillställningar, för vilkas anordnande krävs särskilt tillstånd av polismyndighet.

Av 9 § allmänna ordningsstadgan (AOst) framgår att med offentlig tillställning avses tävling och uppvisning i sport och idrott, danstillställning, pornografisk föreställning, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen, festtåg samt tillställning av annat slag, som anordnas för allmänheten och icke avses i lagen om allmänna sammankomster.

Av 9 § 2 st AOst följer att en tillställning under vissa förutsättningar skall anses offentlig även om tillträde är beroende av medlemskap i en viss förening eller av inbjudan. En tillställning kan således falla under AOst även om man försöker ge sken av att det rör sig om privat klubbverksamhet.

För att anordna en offentlig tillställning krävs tillstånd av polismyndigheten om den skall äga rum på allmän plats (12 § 1 st AOst). För att anordna vissa slag av offentliga tillställningar krävs dock alltid tillstånd. Detta gäller bl.a. pornografisk föreställning (12 § 2 st AOst).

I 21 § 2 st AOst anges att personer under arton år inte får medverka vid offentlig pornografisk föreställning och att förråande sexuella eller sadistiska beteenden inte får förekomma vid sådan föreställning.

Efter en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1977 definieras inte längre tillställningar för framförande av konstnärliga verk, bl.a. teaterföreställningar, såsom offentliga tillställningar enligt AOst. För sådana föreställningar gäller i stället lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

2.2 Sexklubsverksamheten, utredningens förslag och remissbehandlingen

När det gäller närmare uppgifter om sexklubsverksamheten och prostitutionsutredningens förslag hänvisas till betänkandet. Remissinstansernas ställningstaganden framgår av sammanställningen i bilaga 1 till protokollet i detta ärende. Här skall endast i korthet återges följande från utredningens kartläggning, dess förslag och remissbehandlingen.

Sedan straffbestämmelsen om sårande av tukt och sedlighet upphävts år 1971 ökade antalet sexklubbar snabbt för att från mitten av 1970-talet minska kraftigt. Våren 1981 fanns det enligt utredningen femton klubbar spridda på fem polisdistrikt. Av klubbarna låg fem i Stockholm och tre i Göteborg. På dessa åtta klubbar förekommer enligt vad utredningen kunnat utröna över huvud taget inte någon prostitution. På övriga klubbar, som finns i södra och mellersta Sverige, förekommer tidvis prostitution i liten omfattning. I Malmö finns sedan år 1977 inte några sexklubbar sedan polisen stängt de dåvarande klubbarna och inte givit nya tillstånd till pornografisk föreställning.

Utredningen bedömer dock att det fortfarande finns ett hundratal kvinnor som ägnar sig åt prostitution vid sexklubbarna i landet. I fråga om kriminalitet i samband med sexklubbarna har berörda polismyndigheter bedömt saken så att kriminella personer och kriminalitet förekommer, men

inte i större utsträckning än i anslutning till vissa restauranger och spellokaler.

Som redan framgått har prostitutionsutredningen föreslagit att det i 21 § AOst förs in ett straffsanktionerat förbud mot offentliga pornografiska föreställningar. Utredningen har inte lämnat något författningsförslag eller närmare gått in på frågan om avgränsningen av förbudet eller vad detta skulle innebära för fortsatt verksamhet vid sexklubbarna med exempelvis filmförevisning.

Det helt övervägande antalet remissinstanser som tagit upp frågan har tillstyrkt ett förbud mot pornografiska föreställningar eller, som flera instanser uttryckt det, ett förbud mot sexklubbar. Dessa instanser har i regel inte tagit upp frågan om förbudets utformning eller närmare innebörd. Ett mindre antal instanser har ansett ett förbud obehövt med hänvisning till bl.a. att antalet sexklubbar minskat kraftigt.

Ordningsstadgeutredningen (Kn 1977:02) har avstyrkt ett förbud och anser att missförhållanden i samband med sexklubsverksamheten kan motverkas inom ramen för gällande lagstiftning. Om missförhållandena vid klubbarna anses så allvarliga att en skärpt lagstiftning är påkallad, föreslår utredningen att polisen ges större möjligheter att upplösa eller förbjuda upprepning av pornografiska föreställningar. Utredningen pekar även på gränsdragningssvårigheter vid ett förbud och på möjligheten att klubbarna utan hinder av det nya förbudet inriktar verksamheten på bl.a. filmförevisning.

Sexualbrottskommittén, som har tillstyrkt ett förbud, anser att detta bör avse inte bara pornografiska föreställningar utan även andra former av nakenframträdanden som sker i anslutning till förevisning av pornografisk film el. dyl. Syftet med ett på detta sätt utformat förbud skulle vara att i största möjliga utsträckning förhindra kvinnor att uppträda i sexklubbsmiljö under sådana förhållanden att steget till prostitution kan förefalla kort för dem.

2.3 Föredragandens överväganden

Prostitution innebär en människoförnedring som bör bekämpas. Det väsentligaste på sikt måste vara att angripa prostitutionens orsaker men också företeelsen som sådan måste motverkas.

Utan att bortse från allvaret i de förhållanden som alltjämt råder vill jag inledningsvis konstatera att prostitutionen i Sverige enligt utredningen minskat på senare år. Samma sak gäller sexklubbarna. Både deras antal och sexklubsprostitutionen har minskat sedan mitten av 1970-talet. Emellertid bedömer utredningen att det fortfarande finns ett hundratal kvinnor som ägnar sig åt prostitution vid dessa klubbar. Steget från sexklubb till prostitution är inte långt och många gatuprostituerade har tidigare varit verksamma i sexklubbssammanhang. Ett sätt att motverka prostitutionen är därför att söka få bort sexklubbarna.

I Malmö har polisen genom en skärpt praxis vägrat tillstånd till pornografiska föreställningar och där finns inte längre någon sexklubb. En sådan enhetlig tillståndspraxis med en högre prioritering av polisens kontrollverksamhet och eventuellt ökade befogenheter för polisen att upplösa eller förbjuda pornografiska föreställningar kan vara en väg att komma tillrätta med sexklubsverksamheten. Ordningsstadgutredningen, som i sitt remissvar har avstyrkt förslaget om ett förbud mot pornografiska föreställningar, har förordat den vägen.

I likhet med både prostitutionsutredningen och det helt övervägande antalet remissinstanser har jag emellertid för min del stannat för att förorda ett generellt förbud. Ett förbud mot pornografiska föreställningar är ägnat att motverka prostitutionen liksom den kriminalitet och det asociala levnadssätt som främjas av den särskilda miljön vid sexklubbarna. Ett förbud ser jag också som en markering från samhällets sida mot en företeelse som motverkar strävandena för jämställdhet mellan könen och verklig sexuell frihet byggd på samhörighet och gemenskap. Jag vill erinra om att offentliga pornografiska föreställningar inte är tillåtna i våra nordiska grannländer.

Som redan framgått gäller inte AOst för tillställningar som avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster. Lagen äger tillämpning på sammankomster som omfattas av mötesfriheten enligt regeringsformen. Dit hör bl.a. teaterföreställningar, konserter, biografföreställningar och andra allmänna sammankomster för framförande av konstnärliga verk. Väsentligen likartade bestämmelser gäller enligt de två författningarna. I vissa hänseenden har emellertid allmänna sammankomster ett starkare skydd än offentliga tillställningar. I fråga om gränsdragningen mellan lagens och stadgans tillämpningsområden kan hänvisas till prop. 1975/76:209 s. 143 och prop. 1976/77:39, av vilka det framgår att man i gränsfall bör utgå från en helhetsbedömning. Ett pornografiskt inslag i en teaterföreställning får sålunda anses vara en del av framförandet av det verk som den samlade sceniska framställningen utgör och lagen blir alltså tillämplig. En offentlig filmförevisning som ingår som ett moment i en pornografisk föreställning är å andra sidan inte att anse som en biografföreställning utan stadgan är tillämplig också på sådan förevisning. Jag vill för tydlighetens skull anmärka att enbart filmförevisning i sig aldrig kan vara att hänföra till pornografisk föreställning i den mening som avses här.

Ett förbud i AOst mot offentliga pornografiska föreställningar kommer alltså inte att avse pornografiska inslag i teaterföreställningar. Det kan inte heller anses nödvändigt, eftersom syftet med förbudet är att motverka prostitutionen och att söka få bort den särskilda sexklubbsmiljön.

Jag föreslår alltså i detta syfte ett förbud mot de föreställningar som enligt de nuvarande reglerna kräver tillstånd. I fråga om det gällande begreppet pornografisk föreställning hänvisar jag till brottskommissionens uttalande som jag redan återgivit under avsnittet nuvarande bestämmelser. Jag vill

även erinra om att ordet pornografisk förekommer i 16 kap. brottsbalken och där har samma innebörd.

Ett förbud mot pornografiska föreställningar kommer att medföra att de kvarvarande sexklubbarna måste lägga ner sin nuvarande verksamhet. Man får givetvis förutse att de ekonomiska intressenterna i första hand försöker anpassa sin verksamhet till det nya förbudet och att det därigenom kan uppstå risk för nya avarter. Några remissinstanser har mot en sådan bakgrund efterlyst ett förbud som avser mer än pornografiska föreställningar och vill förbjuda exempelvis andra nakenframträdanden i samband med visning av pornografisk film. Ett sådant förbud skulle dock kräva överväganden av en art som inte är möjliga att göra på det utredningsunderlag som för närvarande föreligger.

Skulle emellertid utvecklingen visa att sexklubsverksamheten finner nya former som medför risk för prostitution eller andra allvarliga olägenheter räknar jag med att dessa tendenser bör kunna bemästras av de myndigheter som skulle beröras. Det gäller främst polis- och socialmyndigheter. Jag vill här understryka vikten av att dessa myndigheter noga följer utvecklingen. Att det nuvarande tillståndsförfarandet slopas och ersätts av ett förbud får inte medföra att polisen mister insynen i verksamheten. Tvärtom visar prostitutionsutredningens betänkande att polisens kontrollverksamhet bör skärpas åtminstone i vissa distrikt.

Prostitutionsutredningen föreslår att förbudet mot att anordna pornografiska föreställningar tas in i 21 § AOst. I denna paragraf finns för närvarande bl.a. bestämmelser om åldersgränser för medverkan vid vissa slag av offentliga tillställningar. Såvitt gäller offentliga pornografiska föreställningar anges att personer under 18 år inte får medverka. Stadgandet innehåller således bl.a. regler av förbudscharakter. En bestämmelse om förbud mot att anordna offentlig pornografisk föreställning bör emellertid tas in bland de inledande bestämmelserna om offentliga tillställningar. Detta bör ske genom att en ny 10 § införs i stadgan. Den tidigare gällande 10 § upphävdes år 1969.

När det gäller påföljdsfrågan har utredningen föreslagit straffansvar för dem som anordnar eller ekonomiskt understödjer eller upplåter lokal för offentlig pornografisk föreställning eller medverkar till något av detta. Däremot föreslås inte något straffansvar för dem som uppträder vid en sådan föreställning.

Jag instämmer i bedömningen att den som anordnar en offentlig pornografisk föreställning skall straffas. En föreskrift härom bör införas i 29 § AOst. Den där angivna straffskalan, böter eller fängelse högst sex månader, finner jag lämplig även för brott mot det nya förbudet. Var och en som medverkar till ett sådant brott bör dömas till ansvar härför. Det kan gälla exempelvis den som lämnar ekonomiskt understöd eller uppsåtligen upplåter lokal till en pornografisk föreställning. Ansvar för medverkan följer av medverkansbestämmelserna i brottsbalken utan att någon särskild föreskrift

tas in i AOst. Jag finner därvid inte anledning att göra något särskilt undantag för dem som uppträder i en föreställning. För dessa kan således åtminstone i vissa fall straffansvar följa av de allmänna principerna för straffbarhet vid medverkan. Däremot bör det inte förekomma att de som närvarit vid en föreställning döms till ansvar på grund av att de varit åskådare. Jag finner inte heller tillräcklig anledning att straffbelägga försök till brott mot det nya förbudet, dvs. handlingar som inte har lett till att någon pornografisk föreställning faktiskt har kommit till stånd.

Det bör här ytterligare anmärkas att den omständigheten att anordnandet av offentliga pornografiska föreställningar kriminaliseras regelmässigt innebär att hyresrätten till den lokal som används för sådan verksamhet förverkas (12 kap. 42 § första stycket 8 jordabalken). Detsamma gäller nyttjanderätten till en lägenhet som innehas med bostadsrätt; se 33 § bostadsrättslagen (1971:479).

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört nu har det inom socialdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617).

Förslaget har upprättats i samråd med chefen för kommundepartementet.

Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.¹

4 Specialmotivering

9 §

Begreppet pornografisk föreställning har utmönstrats ur paragrafens uppräknade tillställningar. Det finns ingen anledning att särskilt ange en förbjuden tillställning i denna definition av offentlig tillställning. Offentlig pornografisk föreställning omfattas dock alltså av stadgans regler. Det är nämligen en tillställning som anordnas för allmänheten och som inte avses i lagen om allmänna sammankomster. Av nästföljande 10 § framgår att offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning inte får anordnas.

10 §

Det nu införda förbudet avses inte medföra någon ändring av begreppet pornografisk föreställning. I fråga om begreppets innebörd hänvisas till

¹ Bilagan har utslutits här. Förslaget är likalydande med det som är fogat till propositionen.

brottskommissionens uttalande som återgivits i den allmänna motiveringen under avsnitt 2.1.

Den grundläggande definitionen avser alltså en föreställning vid vilken sexuella situationer eller händelseförlopp framställs på ett ohöljt och utmanande sätt. Ordet pornografisk finns även i 16 kap. brottsbalken. Avsikten har varit och är att det skall ha samma innebörd i AOst.

Enligt hittillsvarande praxis när det gäller tillstånd till pornografisk föreställning har enskild posering i anslutning till föreställningen ansetts utgöra en del av den offentliga tillställningen och alltså omfattats av tillståndstvånget. Detta betraktelsesätt bör bibehållas. Förbudsregeln omfattar alltså även enskild posering, om den kan anses utgöra eller vara en del av en tillställning, som anordnas på sådant sätt att allmänheten äger tillträde.

Det skall erinras om att pornografiska inslag vid framförande av ett konstnärligt verk såsom exempelvis en teaterföreställning kan falla utanför stadgans och därmed förbudets tillämpningsområde. I fråga om denna avgränsning hänvisas till det som anförts under avsnitt 2.3.

I 13 § AOst föreskrivs anmälningsskyldighet för den som vill anordna en annan offentlig föreställning än en sådan för vilken fordras tillstånd. Pornografiska föreställningar omfattas givetvis inte av denna föreskrift, eftersom de är förbjudna enligt 10 §.

Enligt 19 § AOst får polisen under vissa omständigheter upplösa en offentlig tillställning. Det gäller bl.a. om där förekommer något som strider mot lag. Med stöd av 19 § i den redan gällande lydelsen får polisen alltså möjlighet att upplösa en offentlig tillställning som hålls i strid mot förbudet i 10 §.

21 §

Eftersom pornografiska föreställningar har förbjudits, har ur paragrafen utmönstrats den hittillsvarande åldersgränsen för medverkan vid sådana föreställningar och förbudet mot förråande sexuella eller sadistiska beteenden.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617).

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1982-03-16

Närvarande: f. d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Delin, justitierådet Bengtsson.

Enligt lagrådet den 12 mars 1982 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 11 mars 1982 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för socialdepartementet Söder beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617).

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Leif Lindgren.

Förslaget föranleder följande yttrande:

29 §

Lagrådet:

Enligt motiven skall också medverkan till brottet straffas enligt brottsbalkens bestämmelser härom, varvid något särskilt undantag inte gjorts för dem som uppträder i en pornografisk föreställning; för dem skulle "åtminstone i vissa fall" straffansvar följa av de allmänna principerna för medverkan. Åskådare till föreställningen skulle däremot gå fria från straff. I anledning av dessa motivuttalanden bör framhållas, att rättsläget i fråga om medverkan i situationer av detta slag framstår som i viss mån oklart på specialstraffrättens område. Bl. a. kan erinras om principen att vid brott, som med nödvändighet förutsätter annan persons medverkan ("concursum necessarium"), denne andre i vissa fall går fri från medverkansansvar. Av betydelse anses här vara bl. a. graden av medverkan och vidare straffbudets skyddsobjekt; avser straffbudet att tillvarata just den medverkandes intresse, är han ofta straffri. (Se närmare Beckman m. fl., Kommentar till brottsbalken II, 4 uppl. s. 607, 610, Strahl, Allmän straffrätt s. 286 f, Thornstedt, Om företagaransvar s. 88 ff.)

Enligt remissprotokollet (avsnitt 2.3) är syftet med lagstiftningen att motverka prostitution samt den kriminalitet och det asociala levnadssätt som miljön vid sexklubbarna främjar och vidare att markera strävandena för jämställdhet mellan könen och "verklig sexuell frihet byggd på samhörighet och gemenskap". Avsikten är alltså både att skydda de uppträdande och att tillvarata mera allmänna intressen. En tillämpning av allmänna straffrättsliga

principer torde därför leda till att de som aktivt deltagit i den förbjudna verksamheten genom att uppträda i den pornografiska föreställningen kan dömas för medverkan, låt vara att bestämmelsen i 23 kap. 5 § brottsbalken inte sällan torde bli tillämplig. Vad åter gäller åskådare torde det stämma bäst med samma principer att denna kategori går fri från straffansvar med hänsyn till den ringa grad vari de kan anses ha främjat brottet. – Godtas denna avgränsning av straffbarheten, synes det inte erforderligt att i paragrafen införa någon särskild medverkansbestämmelse som närmare preciserar rättsläget (jfr NJA II 1980 s. 402 f).

Ikraftträdandebestämmelsen

Lagrådet:

Avsaknaden av särskilda övergångsregler för fall, där ett enligt äldre bestämmelser meddelat tillstånd avser rätt att anordna pornografisk föreställning även under tid efter den 1 juli 1982, innebär att sådana tillstånd upphör att gälla med utgången av juni månad samma år. Det synes emellertid bäst förenligt med vanligen tillämpade lagstiftningsprinciper att en innehavare av sådant tillstånd ges nödigt rådrum att avveckla verksamheten. Med hänsyn härtill förordar lagrådet att efter den föreslagna ikraftträdandebestämmelsen intages en övergångsregel av förslagsvis följande innehåll:

”I fråga om dessförinnan meddelade tillstånd, som innefattar rätt att anordna pornografisk föreställning även under tid efter ikraftträdandet, tillämpas äldre bestämmelser, dock längst till utgången av september månad 1982.”

Bengtsson är av skiljaktig mening och anför:

Frågan om förbud mot offentliga pornografiska tillställningar har en längre tid diskuterats, och ett sådant förbud har föreslagits av prostitutionsutredningen (SOU 1981:71). Inte ens om en arrangör i något undantagsfall fått tillstånd för tiden efter den 30 juni 1982 kan han anses ha större behov av ett rådrum för omställning. Med hänsyn härtill och till de skäl som ligger bakom lagstiftningen ansluter jag mig till departementsförslagets standpunkt att förbudet skall gälla generellt från och med den 1 juli 1982.

INNEHÅLL

Regeringens proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1982 . .	5
1 Inledning	5
2 Föredragandens överväganden	7
2.1 Allmänna utgångspunkter	7
2.1.2 Prostitutionens orsaker	8
2.1.3 Den ekonomiska omfattningen	10
2.1.4 Kvinnorna	10
2.1.5 Männerna	11
2.1.6 Kopplarna	11
2.1.7 Samhället	12
2.2 Förebyggande insatser	12
2.2.1 Samhällsplanering	13
2.2.2 Föräldrautbildning	13
2.2.3 Skolan	14
2.2.4 Elevvårds- och barnstugepersonal	16
2.3 Sociala insatser	17
2.3.1 Malmöprojektet	17
2.3.2 Socialtjänsten	18
2.3.3 Fortsatt forskning kring prostitution	19
2.4 Information och utbildning	20
2.4.1 Sexual- och samlevnadsupplysning till unga män och pojkar	21
2.4.2 Sexual- och samlevnadsupplysning till invandrar- män	22
2.4.3 Ungdomsmottagningar	23
2.4.4 Abort- och preventivmedelsrådgivning, mödra- vårds- och barnavårdscentraler	23
2.4.5 Veneriska sjukdomar	24
2.4.6 Allmän upplysning och opinionsbildning	24
2.4.7 Prostitutionsförebyggande arbete	25
2.5 Förbud mot offentliga pornografiska föreställningar . .	26
3 Hemställan	27
4 Beslut	27
Bilaga 1 Sammanfattning av prostitutionsutredningens förslag . . .	28
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttranden	36
Bilaga 3 Lagrådsremiss om förbud mot offentliga pornografiska föreställningar beslutad den 11 mars 1982	64
Bilaga 4 Utdrag ur lagrådets protokoll den 16 mars 1982	74